

Procesevaluatie Buitenland van Rhoon

Eindrapport

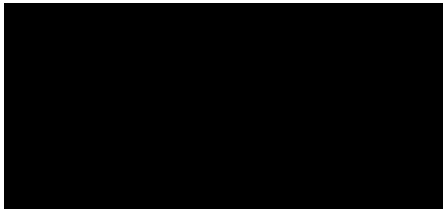
Opdrachtgever: Provincie Zuid-Holland

Rotterdam, 9 november 2021

Procesevaluatie Buitenland van Rhoon

Eindrapport

Opdrachtgever: Provincie Zuid-Holland

Rotterdam, 9 november 2021

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Doel en vraagstelling	9
1.3 Werkwijze	9
1.4 Leeswijzer	10
2 PMR en Buitenland van Rhon	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Voorgeschiedenis PMR	11
2.3 750 hectare natuur- en recreatiegebied	12
2.4 Planbeschrijving Buitenland van Rhon	14
3 Chronologie	16
3.1 Inleiding	16
3.2 Chronologie gebeurtenissen	16
3.3 Buitenland van Rhon: een dynamisch proces	21
4 Proces richting een patstelling	22
4.1 Inleiding	22
4.2 Top-down benadering van het project	22
5 De lessen voor nieuwe gebiedsontwikkeling	26
5.1 Inleiding	26
5.2 Het advies van Cees Veerman	26
5.3 Is de aanpak BvR breder toepasbaar?	27
5.4 Leren van de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhon	33
Bijlage A - Interviews	34
Bijlage B - Bronnenlijst	35
Bijlage C - Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhon	36
Bijlage D - Samenwerkingsovereenkomst	39
Bijlage E – Akte van oprichting Gebiedscoöperatie	52

Samenvatting

Aanleiding en vraagstelling procesevaluatie

Aanleiding

Het project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) is in 2006 van start gegaan en kende van begin af aan een dubbele doelstelling. Een economische doelstelling om de haven uit te breiden met de Tweede Maasvlakte en tegelijkertijd het verbeteren van de leefbaarheid in de regio Rijnmond. Om die leefbaarheid te vergroten, wordt 750 hectare natuur- en recreatiegebied gerealiseerd. Het project Buitenland van Rhooen is het grootste project en heeft als doel 600 hectare natuur- en recreatiegebied te realiseren op Midden-IJsselmonde. Daarbij was het noordelijke deel van het plangebied bestemd voor openluchtrecreatie met natuurwaarden en het zuidelijke deel zou een de bestemming hoogwaardige natuur krijgen in de vorm van een zoetklei oermoeras. De provincie Zuid-Holland was verantwoordelijk voor de voorbereiding en uitvoering van het project en had daarvoor een taakstellend budget beschikbaar van 117,5 miljoen euro.¹ Voorzien was dat het project in 2021 afgerond zou zijn.

Het oorspronkelijke plan was om natte natuur te ontwikkelen dat ten koste van de bestaande agrarische functie zou gaan. Dit plan stuitte op veel weerstand van ondernemers, bewoners en omwonenden. Wat resulteerde was een langdurig proces met vele discussies, externe adviseurs en een debat in de Tweede Kamer. Uiteindelijk wordt besloten het oorspronkelijke plan los te laten. Sinds drie jaar is een gebiedscoöperatie, bestaande uit agrariërs, natuurorganisaties en recreatieve partijen, verantwoordelijk voor de realisatie van een alternatief plan zoals vastgelegd in een gezamenlijk streefbeeld voor het gebied met daarin ruimte voor hoogwaardige akkernatuur.

Vraagstelling en methode

In de Statencommissie Duurzame Ontwikkeling van 12 december 2018 is door de statenleden gevraagd om een procesevaluatie van het deelproject Buitenland van Rhooen. Het doel van deze procesevaluatie is om lessen te leren en zo materiaal te leveren op basis waarvan Provinciale Staten kunnen beoordelen of deze leerpunten gebruikt kunnen worden voor lopende en toekomstige processen in andere gebieden. Accent in deze procesevaluatie is het proces rond de totstandkoming van de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooen en de rol van de provincie Zuid-Holland in dit proces. Een belangrijke bron voor dit hoofdstuk zijn de interviews, die met een grote groep van belanghebbenden zijn gehouden. In alle gesprekken is teruggekeken op het gevolgde proces en zijn meningen gegeven over wat goed ging en wat in de ogen van belanghebbenden beter kon.

Proces richting een patstelling

Top-down benadering

Er werd door nationale overheid en de provincie besloten over de toekomst van het gebied zonder de mensen te betrekken die wonen en werken in het gebied. Deze functionalistische top-down benadering heeft de verhoudingen tussen burgers en overheid vanaf het begin van het proces ernstig verstoord. De communicatie was gericht op snelle en planmatige realisatie van project. Het was geen vorm van participatie met het betrekken van bewoners en ondernemers bij verdere uitwerking van het plan.

---

¹ Prijspeil 1 februari 2002, jaarlijkse indexatie met 2% tot en met 2020.

Een project zonder duidelijk eigenaarschap

Op papier vormden de PMR-onderdelen conform de dubbeldoelstelling één geheel. Maar in de praktijk werd die samenhang niet altijd sterk ervaren. De maatregelen voor leefbaarheid en de natuur- en recreatiegebieden zijn niet essentieel voor uitbreiding van de haven. De Rijksoverheid, de provincie Zuid-Holland en de gemeente Albrandswaard zaten elk met hun eigen invalshoek in de uitvoering van het beleid, zonder dat er ruimte was voor één partij om eigenaarschap te tonen. Het gevolg was een vacuüm, waarbij de drie overheidslagen elkaar in de houdgreep hielden. En tegen de tijd dat er bij de inwoners weerstand ontstond, was onduidelijk welke partij zich verantwoordelijk voelde. Vanuit de interviews is aangegeven dat onzekerheid over de toekomst nog erger wordt ervaren dan een vervelend besluit.

Posities provincie en gemeente knelden

In een aantal interviews kwam naar voren dat de provincie een moeilijke positie had. Dat begon met de formulering van de opdracht om natte natuur te realiseren en daarmee de functie van het gebied te veranderen. Waar voor andere natuurprojecten geldt dat de provincie zelf regie voert, was hier de opdracht vanuit de Rijksoverheid gegeven en bleef het Rijk aanwezig om de realisatie te checken. Er was vrijwel geen ruimte om de uitvoering anders vorm te geven.

Georganiseerd verzet

Een aantal agrariërs in het gebied heeft zich verenigd in de Vereniging Agrarische Belangen IJsselmonde (VABIJ). VABIJ heeft zich altijd verzet tegen de plannen voor natte natuur en daarmee dus het verlies van de agrarische bestemming.

Grondverwerving moeizaam

Om natte natuur te ontwikkelen, was in de aanpak voorzien dat de provincie gronden zou verwerven. Een complicerende factor daarbij was dat er veel partijen een grondpositie in het gebied hadden met relatief kleine kavels. En dat er veel grond gepacht werd van grote beleggers. Door de jarenlange onzekerheid over de ontwikkeling was er weinig animo om grond tegen agrarische waarde te verkopen. Er waren ook eigenaren die dachten of hoopten op hoge grondprijzen zoals elders in de regio, waar woningbouw plaatsvindt.

Kanteling van het proces

Advies van Cees Veerman basis voor hersteld vertrouwen

Cees Veerman heeft in 2014 een advies opgesteld, dat de patstelling doorbrak en een kanteling in het proces veroorzaakte richting samenwerken. Hij had als boer en voormalig minister van landbouw en natuur respect bij de boeren, de overheden en de natuurorganisaties. Het verzet vanuit de boeren werd gedomineerd door een relatief kleine groep agrariërs, die ervoor zorgde dat er met één mond werd gesproken en gezamenlijk de poot stijf werd gehouden. Cees Veerman heeft daarop besloten om de individuele agrariërs één op één te spreken (biechtstoelprocedure) om zo de afzonderlijke belangen te kennen.

Gezamenlijk streefbeeld

Het opstellen van een gezamenlijk streefbeeld met alle relevante partijen geeft vorm aan een proces om eerst te onderhandelen over de droom en daarmee het einddoel. De weg ernaartoe is vervolgens stap 2. Door aan de achterkant van het proces te beginnen, wordt helder wat de ambities zijn. Op een hoog abstractieniveau zijn er vaak meer overeenkomsten dan bij de korte termijn stappen.

Gebiedscoöperatie en samenwerkingsovereenkomst

De uiteindelijk zeggenschap over de gebiedscoöperatie berust bij de leden, zijnde (commerciële) partijen gevestigd in het projectgebied. De provincie wilde om deze reden voldoende controle kunnen houden op de activiteiten van de gebiedscoöperatie en daarmee op de doelmatige en rechtmatige besteding van het gemeenschapsgeld, zonder daarmee onnodig af te doen aan de vrijheid van de gebiedscoöperatie. Het bereiken van een juiste balans tussen vrijlaten en een vinger aan de pols houden, vormde de grootste uitdaging voor de totstandkoming van de samenwerkingsovereenkomst. De vorm van besluitvorming binnen de coöperatie vindt plaats volgens het consent-principe. Dat betekent dat partijen geen consensus hoeven te bereiken. Ze mogen op punten van mening blijven verschillen. Dit geeft ruimte aan een belanghebbende om vast te houden aan de eigen opvattingen en toch mee in de praktijk mee te doen op basis van opvattingen van anderen.

Grondvererving op gang

Het verwerven van gronden en opstallen vormt een belangrijk middel in de realisatie van doelstellingen en het creëren van duidelijkheid, maar overeenstemming met partijen bleef lang uit en onteigening lag gevoelig. Met het advies van Veerman ontstond meer duidelijkheid over ontwikkeling van het Buitenland van Rhooen en wie daar verantwoordelijk voor werd. Deze duidelijkheid heeft agrariërs en andere grondeigenaren ertoe bewogen om over te gaan tot de verkoop van gronden. Een les voor de toekomst is dat het proces van grondvererving in een relatief korte tijd kan plaatsvinden, maar dat de absolute wil en daadkracht dan wel aanwezig moeten zijn. Grondvererving op basis van volledige schadeloosstelling kan als katalysator voor het gebiedsproces dienen en biedt duidelijk richting partijen en benodigde middelen. De verworven grond kan vervolgens aan agrariërs (waaronder derden van buiten het gebied) op basis van de voorwaarden uit het Streefbeeld worden uitgegeven in (erf)pacht. Agrariërs die reeds in het gebied actief zijn, kunnen als zij niet kiezen voor een volledige schadeloosstelling op basis van een tegemoetkoming in planschade op een natuurinclusieve manier verdergaan met hun bedrijf.

Het advies van Veerman, waardoor het proces meer bottom-up vorm kreeg en de beschikbaarheid van kansrijke ruillocaties en gronden in Numansdorp zijn de sleutel tot succes geweest voor de grondvererving.

De lessen voor nieuwe gebiedsontwikkeling

Vormgeving van het proces

- Investeer in het verkennen van de meningen en belangen in het gebied.
- Spreek partijen individueel om echt inzicht in de belangen te krijgen.
- Wees duidelijk dat er een keuze is voor meedoen in de nieuwe ontwikkeling op basis van een tegemoetkoming in planschade of niet meedoen en dan vertrekken tegen betaling van een volledige schadeloosstelling.
- Als er een mediator of scheidsrechter wordt benoemd, zorg dat deze draagvlak heeft bij partijen.
- Geef als provincie kaders mee over wat niet onderhandelbaar is en waar de ruimte zit voor lokale inkleuring.
- Ondanks dat de realisatie van het project 'bottom-up' wordt vorm gegeven via de gebiedscoöperatie is en blijft het noodzakelijk om niet alleen op basis van vrijwilligheid de realisatie te kunnen laten plaatsvinden binnen het beschikbare tijdspad. Er blijft een stok achter de deur nodig in de vorm financiële sturing en planologische borging. De provincie moet een volledige schadeloosstelling kunnen bieden en onteigening als ultimum remedium kunnen inzetten op basis van de juiste planologische titel.

Gebiedscoöperatie

- Een gebiedscoöperatie is een goede vorm voor het BvR om het gestolde wantrouwen te overbruggen en de ontwikkeling in beweging te krijgen. Het is wel de vraag of dit model het ideale model is voor nieuwe gebieds- en natuurontwikkeling. De oprichting en begeleiding van een gebiedscoöperatie kost relatief veel tijd en geld. Een gebiedscoöperatie is vooral geschikt als er meerdere belangen zijn die in een bepaald evenwicht moeten worden gediend.
- Als van een te ontwikkelen gebied duidelijk is er een dominante functie is, bijvoorbeeld natuur, recreatie of agrarisch landschap dan zijn andere vormen van sturing doeltreffender en doelmatiger.
- Als er wel wordt gekozen voor een gebiedscoöperatie zorg dan voor een goede samenwerkingsovereenkomst met helderheid over het beschikbare budget, de opdracht, de (haalbare) realisatietermijn en de vorm van besluitvorming. Er is professionele juridische ondersteuning van alle partijen nodig om tot een evenwichtige samenwerkingsovereenkomst met over en weer (afdwingbare) rechten en plichten te komen.
- Een samenwerkingsovereenkomst vraagt om voortdurend zeer gedegen contractmanagement.

Financiële randvoorwaarden

- Zorg dat bij het starten van een proces van gebiedsontwikkeling helder is op welke wijze de bekostiging plaatsvindt. Stel een taakstellend budget op, waarbij helder is wat de kostenposten zijn: proces, grondverwerving, inrichting, beheer & onderhoud en exploitatie.
- Zorg voor een heldere procedure hoe over de inzet van middelen wordt besloten.
- En stem de ambities af op de hoeveel beschikbare middelen.
- Het BvR was door de directe relatie met de aanleg van de Tweede Maasvlakte en het belang van de Rijksoverheid een uitzonderlijk project van gebiedsontwikkeling. Bij andere natuur- en recreatiegebieden in Zuid-Holland zal het budget (aanzienlijk) lager zijn. Het kopiëren van de aanpak van het BvR is niet zonder meer mogelijk.
- Een belangrijke randvoorwaarde voor een gezonde financiële exploitatie is het leveren van meerwaarde en het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen van natuurinclusieve landbouw. Het gaat om meerwaarde in de afzet van (lokale) herkenbare producten uit het Buitenland van Rhoon via korte ketens, kringlooplandbouw en/of biologische certificering. En meerwaarde door combinaties met recreatie en bijdragen aan een kostendekkend beheer en instandhouding van het streefbeeld. Als het BvR hier succesvol in is, dan kan dat ook in andere gebieden in de provincie worden toegepast.

Eindevaluatie

In deze evaluatie staat het proces tot aan de vorming van de gebiedscoöperatie centraal. We hebben beschreven hoe een patstelling is ontstaan en welke elementen eraan bijgedragen hebben dat er een nieuwe dynamiek ontstond. Met het opstellen van het streefbeeld, het ondertekenen van de samenwerkingsovereenkomst en de oprichting van de gebiedscoöperatie is een nieuwe fase aangebroken in een proces dat nog lang niet is afgelopen. Het zou dan ook goed zijn om over een jaar of zes à acht deze nieuwe fase inhoudelijk te evalueren.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Project Mainportontwikkeling Rotterdam

Reeds in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw waren studies op een naderend ruimtetekort in het Rotterdamse havengebied, wat ten koste zou gaan van de concurrentiekracht van de mainport Rotterdam. Daarom werd besloten tot een uitbreiding van de haven. Het project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR) is in 2006 van start gegaan en kende van begin af aan een dubbele doelstelling. Zo moest door middel van landaanwinning voorzien worden in het oplossen van het ruimtetekort in de Rotterdamse haven en daarmee ruimte geboden worden aan nieuwe bedrijvigheid. Tegelijkertijd werd ingezet op het verbeteren van de leefbaarheid in de regio Rijnmond, waarvoor een groot aantal projecten is gestart. Met deze integrale aanpak van PMR werd een evenwichtige ontwikkeling van economie en leefomgeving beoogd; de twee doelstellingen zijn van even groot belang en onlosmakelijk met elkaar verbonden.

PMR bestaat uit drie deelprojecten:

- Landaanwinning, inclusief natuurcompensatie
- Bestaand Rotterdams Gebied
- 750 hectare natuur- en recreatiegebied

Project Buitenland van Rhoon

Het grootste project binnen het programma van 750 hectare natuur- en recreatiegebied is het project Buitenland van Rhoon. Dit project heeft als doel 600 hectare natuur- en recreatiegebied te realiseren op Midden-IJsselmonde. Daarbij was het noordelijke deel van het plangebied bestemd voor openlucht recreatie met natuurwaarden en het zuidelijke deel zou een de bestemming hoogwaardige natuur krijgen in de vorm van een zoetklei oermoeras. De provincie Zuid-Holland was verantwoordelijk voor de voorbereiding en uitvoering van het project en had daarvoor een taakstellend budget beschikbaar van 117,5 miljoen euro.² Voorzien was dat het project in 2021 afgerond zou zijn.

Op het moment van schrijven is het 2021 en is er veel veranderd rond het project Buitenland van Rhoon. Het oorspronkelijke plan was om natte natuur te ontwikkelen dat ten koste van de bestaande agrarische functie zou gaan. Dit plan stuitte op veel weerstand van ondernemers, bewoners en omwonenden. Wat resulteerde was een langdurig proces met vele discussies, externe adviseurs en een debat in de Tweede Kamer. Uiteindelijk wordt besloten het oorspronkelijke plan los te laten. Sinds drie jaar is een gebiedscoöperatie, bestaande uit agrariërs, natuurorganisaties en recreatieve partijen, verantwoordelijk voor de realisatie van een alternatief plan zoals vastgelegd in een gezamenlijk streefbeeld voor het gebied met daarin ruimte voor hoogwaardige akkernatuur.

Evaluatie van het proces

In de Statencommissie Duurzame Ontwikkeling van 12 december 2018 is door de statenleden gevraagd om een procesevaluatie van het deelproject Buitenland van Rhoon. Zo vroeg Mevrouw Koning (PvdA):

---

² Prijspeil 1 februari 2002, jaarlijkse indexatie met 2%.

“Het uiteindelijke proces is heel anders gelopen dan vooraf bedacht was. De PvdA stelt voor dat Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten samen in de loop van 2019 het proces evalueren, omdat het over veel geld, een grote oppervlakte en een nieuwe manier van werken gaat. Spreekster vraagt of Gedeputeerde Staten kunnen zorgen voor een evaluatie, zodat Provinciale Staten kunnen beoordelen of deze werkwijze navolging verdient.”

1.2 Doel en vraagstelling

In dezelfde Statencommissie werd geconstateerd dat een evaluatie van het behalen van de doelen nog niet goed mogelijk is. De reden is dat de gebiedscoöperatie pas sinds november 2018 actief is en dat de ontwikkeling van natuur tijd vergt. Mevrouw Nelisse (VVD) zegt daarom dat het proces kan worden geëvalueerd, maar de op de inhoud kan pas op langere termijn plaatsvinden

De toenmalige gedeputeerde dhr. Weber heeft daarop toegezegd een evaluatie van het proces te starten en daarin ook de lessen voor de toekomst mee te nemen:

“Dit proces heeft een bijzondere ontwikkeling gekend en daaruit zijn zeker lessen te trekken. Die ontwikkeling loopt parallel aan de positieve veranderingen in de manier waarop de overheid omgaat met haar inwoners en het realiseren van doelen. De gedeputeerde vindt het belangrijk om het proces en de lessen die eruit te trekken zijn, vast te leggen voor het nageslacht. De huidige aanpak van de provincie laat al een groot contrast zien met de directieve stijl van zo'n twintig jaar geleden zonder enige betrokkenheid van het gebied.”

De voor u liggende evaluatie richt zich dus op het proces rond de totstandkoming van de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooen en de rol van de provincie Zuid-Holland in dit proces. Dit is, gerekend vanaf de start van PMR, een periode van 12 jaar. Wat waren valkuilen in dit proces en wat waren nu juist momenten waarop de boel ten goede is gaan kantelen? Uit deze evaluatie moeten lessen getrokken worden voor toekomstige processen in andere gebieden.

Het doel van deze procesevaluatie is om lessen te leren en zo materiaal te leveren op basis waarvan Provinciale Staten kunnen beoordelen of deze leerpunten gebruikt kunnen worden voor lopende en toekomstige processen in andere gebieden.

1.3 Werkwijze

De start van PMR wordt gekenmerkt door de vaststelling van de Planologische Kernbeslissing Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PKB-PMR) in 2006. Ruim hiervoor werd echter al gesproken over de toekomst van het Buitenland van Rhooen. Allereerst is er deskresearch uitgevoerd en op basis hiervan is een chronologisch overzicht opgesteld van de belangrijkste gebeurtenissen in het gebiedsproces. Daarbij is gebruik gemaakt de nodige kennis en informatie over het project Buitenland van Rhooen, die al eerder door de onderzoekers verzameld is voor de eindevaluatie van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (zie bijlage B voor een overzicht van gehanteerde bronnen). Vervolgens is er met een brede afvaardiging van stakeholders uit het gebied gesproken. Deze interviews zijn gebruikt om eerste bevindingen te toetsen, aanvullende informatie te verzamelen en meer te weten te komen over het procesmatige verloop van de gebiedsontwikkeling. In bijlage A is een lijst opgenomen met respondenten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zal allereerst dieper ingegaan worden op de positie van het project Buitenland van Rhoon binnen het programma 750 hectare natuur- en recreatiegebied en PMR. Daarbij worden de oorspronkelijke plannen uit de PKB-PMR en de randvoorwaarden geschetst. Kennis van deze historie is van groot belang om de discussies in het verloop van het proces in de context te plaatsen. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens een overzicht gegeven van de belangrijkste gebeurtenissen tot de oprichting van de gebiedscoöperatie. Daarna wordt in hoofdstuk 4 een korte beschrijving gegeven van hoe de gebiedscoöperatie is georganiseerd, alsmede de samenwerking met de provincie Zuid-Holland. In hoofdstuk 5 wordt vervolgens teruggekeken op het gehele proces en de lessen die hier uit getrokken kunnen worden. In hoofdstuk 6 worden aanbevelingen gegeven voor het Buitenland van Rhoon en nieuwe natuur- en gebiedsprojecten.

2 PMR en Buitenland van Rhooon

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de voorgeschiedenis van PMR beschreven. Dat geeft de context om het verloop van het project Buitenland van Rhooon beter te begrijpen.

2.2 Voorgeschiedenis PMR

Reeds in het begin van de jaren negentig wezen studies op een naderend ruimtetekort in het Rotterdamse havengebied. Het Kabinet, geconfronteerd met het gesignaleerde ruimtetekort in de mainport Rotterdam, besloot een verkenning te starten. In dit project Verkenning Ruimtetekort Mainport Rotterdam (VERM) is samen met maatschappelijke groeperingen de aard en omvang van het ruimtetekort, de nut en noodzaak van maatregelen, alsmede potentiële oplossingsrichtingen in kaart gebracht. De verkenning is op 14 juli 1997 met het nemen van een projectbeslissing afgerond. Een essentieel onderdeel van de projectbeslissing is het besluit om naar een integrale oplossing voor het gesignaleerde ruimtetekort te zoeken, waarbij het kabinet streeft naar een verantwoord evenwicht tussen een versterking van de mainport Rotterdam en een verbetering van de leefomgeving.

Planologische Kernbeslissing PMR

Om de dubbele doelstelling te realiseren, besluit het kabinet tot het opstellen van een Planologische Kernbeslissing-plus (PKB+) met milieueffectrapportage (m.e.r.). In een PKB+ worden concrete beleidsbeslissingen vastgelegd over nut en noodzaak van een project en over de daadwerkelijke realisering. Ook worden op rijksniveau beslissingen vastgelegd over de manier waarop de ruimtelijke ingreep op hoofdlijnen zal worden uitgevoerd.

In mei 2001 werd het eerste deel van de PKB+ PMR gepubliceerd. In datzelfde jaar volgden ook de delen twee en drie. In 2003 volgde het laatste deel van de PKB+ PMR, met daarin het principebesluit voor de aanleg van de Tweede Maasvlakte en acht concrete beleidsbeslissingen. In 2005 oordeelde de Raad van State echter dat een aantal beroepsgronden met betrekking tot de concrete beleidsbeslissingen gegrond waren vanwege gebreken in de onderbouwing en het ontbreken van benodigde bevoegdheden. Daarop werden de overige concrete beleidsbeslissingen ook vernietigd. Het kabinet besloot daaropvolgend om niet de gehele procedure opnieuw te doorlopen, maar te kiezen voor een herstel van de PKB, echter zonder concrete beleidsbeslissingen. Het herstel van de PKB heeft geleid tot een aangepaste definitieve tekst (PKB PMR 2006), met daarin 25 Beslissingen van Wezenlijk Belang (BWB).

Deze keuze is mede gebaseerd op de blijvende steun van stakeholders voor het totaalpakket aan maatregelen voor PMR. Naar aanleiding van de vernietiging van de PKB+ is op initiatief van het Havenbedrijf Rotterdam het Convenant Visie en Vertrouwen opgesteld. Dit convenant is op 15 mei 2008 ondertekend door een brede groep stakeholders. Het convenant heeft ten doel om de uitvoering van PMR-afspraken en daarmee de realisatie van de dubbeldoelstelling, voor de langere termijn (tot 31 december 2033) te borgen. Het afsprakenkader beoogt voorts een effectief en transparant proces te creëren waarmee de voortgang en de samenhang van de PMR-projecten aan de hand van de resultaten van monitoring- en evaluatieprogramma's kunnen worden bewaakt. De voortgang wordt bewaakt en besproken in een periodiek overleg met belanghebbenden, genaamd de Tafel van Borging.

Taken en verantwoordelijkheden

Het Project Mainportontwikkeling Rotterdam valt onder de Regeling Grote Projecten (RGP). Anders dan bij andere Grote Projecten (e.g. Betuweroute en HSL) is de Rijksoverheid bij PMR geen directe opdrachtgever, maar is sprake van een zogenaamd bijdragemodel. Dit bijdragemodel houdt in dat de uitvoeringsverantwoordelijkheden belegd zijn bij die partij die het beste in staat is om de projectbeheersing (scope, tijd en geld) en risico's te kunnen beïnvloeden.

Zo is de provincie Zuid-Holland als uitvoerende partij verantwoordelijk voor de realisatie van het Buijtenland van Rhoon. Het Rijk en de uitvoerende partijen hebben in het Bestuursakkoord (2004) en de Uitwerkingsovereenkomsten (UWO, 2005) per deelproject afspraken vastgelegd over de verdeling van taken, financiering, verantwoordelijkheden en uitvoering van de deelprojecten. Conform het bijdragemodel zijn de uitvoerende partijen zelf verantwoordelijk voor de wijze waarop zij hun projectorganisatie inrichten. In de Uitwerkingsovereenkomsten is wel een toetskader opgenomen met daarin bindende en toetsbare criteria voor de uitvoering van de deelprojecten.

2.3 750 hectare natuur- en recreatiegebied

Als onderdeel van PMR is voorzien in de aanleg van 750 hectare nieuwe natuur- en recreatiegebied in de regio Rijnmond. Hoewel het programma voor de 750 hectare primair is gericht op de hoofdfunctie natuur en recreatie is in de UWO vastgelegd dat er ruimte blijft voor andere functies. Samen met het project Bestaand Rotterdams Gebied is de aanleg van de 750 hectare nieuw natuur- en recreatiegebied gericht op het versterken van de regionale leefomgeving.

Onder het project 750 hectare natuur- en recreatiegebied vallen vier deelprojecten:

- De Groene Verbinding, een wandel en fietsbrug over de A15 en de Betuweroute.
- De Vlinderstrik ten noorden van Rotterdam bestaande uit de Berkelse Zuidpolder en Rotterdamse Schiebroeksepolder. Het gaat om de ontwikkeling van een natuur- en recreatiegebied met een totale oppervlakte van 140 hectare, waarvan 100 hectare voor PMR.
- De Schiezone ten noorden van Rotterdam, liggend tussen Rotterdam Overschie en Midden Delfland. Binnen het gebied is als onderdeel van PMR voorzien in de realisatie van 50 hectare natuur- en recreatiegebied.
- Het Buijtenland van Rhoon (met een totale oppervlakte van 600 hectare) dat wordt gerealiseerd op het eiland IJsselmonde ten zuiden van Rotterdam.

Figuur 2.1 Overzicht projecten 750ha natuur- en recreatiegebied

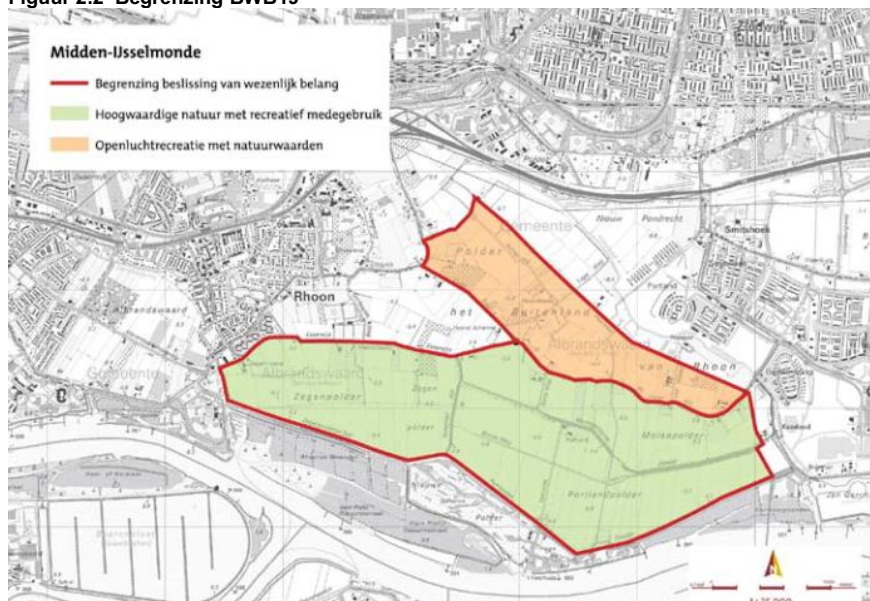
Bron: Integrale Rapportage Visie en Vertrouwen 2019

Voor het deelproject “750 hectare natuur en compensatiegebied zijn in totaal zeven ‘beslissingen van wezenlijk belang’ (BWB) opgenomen in de PKB-PMR. Van dit totaal hebben BWB 19, 20 en 21 betrekking op het deelproject “Buitenland van Rhoon. Hierbij is BWB 21 komen te vervallen.

Tabel 2.1 Beslissingen van Wezenlijk Belang met betrekking op Buitenland van Rhoon

Uitwerking		Toetsingscriteria
BWB19	In het gebied Midden-IJsselmonde wordt binnen de begrenzing die is aangegeven op figuur 3.6 een openbaar toegankelijk natuur- en recreatiegebied gerealiseerd met een oppervlak van circa 600 hectare.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een openbaar toegankelijk gebied 2. Een natuur- en recreatiegebied van 600 ha 3. Gebied ten noorden van Essendijk heeft hoofdfunctie “openlucht recreatie met natuurwaarden.” 4. Gebied ten zuiden van Essendijk heeft hoofdfunctie “hoogwaardige natuur met recreatief medegebruik.” 5. In het gebied zal ruimte blijven voor agrarische bedrijvigheid. 6. In het gebied zullen de bestaande landschappelijke en cultuurhistorische elementen zoveel mogelijk worden behouden.
BWB20	In het noordwestelijke deel van Midden-IJsselmonde is de ontwikkeling als recreatie- en natuurgebied richtinggevend. In deze groene omgeving is als ondergeschikte ontwikkeling de vestiging van hoogwaardige stedelijke functies mogelijk.	<ol style="list-style-type: none"> 1. In het gebied is de ontwikkeling als recreatie- en natuurgebied richtinggevend
BWB21	Het Rijk verzoekt de provincie de ruimtelijke mogelijkheden open te laten om op de locatie van de bestaande golfbaan langs de Oude Maas op termijn een getijdengebied te realiseren.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Er zal een studie naar de mogelijke verplaatsing en uitbreiding van de golfbaan worden verricht

Figuur 2.2 Begrenzing BWB19

Bron: Startnotitie MER Landschapspark Buytenland, 2007

2.4 Planbeschrijving Buijtenland van Rhooen

Binnen de randvoorwaarden van het PKB-PMR is door de gemeente Albrandswaard een bestemmingsplan opgesteld voor het Buijtenland van Rhooen dat in 2010 is vastgesteld met een uitwerkingsplicht voor 150 hectare (gebied 3c in figuur 2.3). Hierbij is gestreefd om zo goed mogelijk de bestaande landschappelijke en cultuurhistorische elementen, alsmede de agrarische bedrijvigheid te behouden. Binnen dit bestemmingsplan werden drie deelgebieden onderscheiden:

1. De Rand van Rhooen: viel buiten de 600 ha, maar was wel opgave voor geformuleerd binnen BWB20.
2. Het buitendijkse gebied in het zuiden van het plangebied waar de golfbaan ligt en het bestaande recreatiegebied aan de Oude Maas (BWB21).
3. Het gebied dat valt onder de 600ha natuur- en recreatieopgave en dat ontwikkeld diende te worden conform BWB19.

Binnen het deelgebied 3 zijn op zijn beurt weer 4 subgebieden te onderscheiden (zie figuur 2.3):

- 3a) Recreatiezone
- 3b) Natuurakkerzone; hoogwaardige akkernatuur (extensief beheerde graanvelden, kruiden- en bloemrijke graslanden)
- 3c) Natuur (nader uit te werken); hoogwaardige akkernatuur in combinatie met waterrijke natuur
- 3d) Kreekenlanden; waterrijke natuur (zoet klei-oermoeras)

Figuur 2.3 Deelgebieden Buitenland van Rhooon conform bestemmingsplan uit 2012

Bron: Gemeente Albrandswaard, versie 17 juni 2013

3 Chronologie

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is het oorspronkelijke plan voor het Buitenland van Rhoon beschreven. Dit plan stuitte op veel weerstand en dan vooral de ontwikkeling van een zoet klei-oermoeras. Uiteindelijk is er een alternatief plan ontwikkeld, zoals uiteengezet in het Streefbeeld Buitenland van Rhoon en is de gebiedscoöperatie verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van dit plan. In onderstaande tabel wordt een chronologisch overzicht gegeven van de gebeurtenissen tot aan de oprichting van de gebiedscoöperatie. In de tabel is geprobeerd zo volledig mogelijk te zijn, maar het is een uitdaging om recht te doen aan een gebiedsproces van meer dan 15 jaar. Het overzicht is grotendeels gebaseerd op de voortgangsrapportages PMR/750ha, die zijn opgesteld voor het bestuurlijk overleg en de Integrale Rapportage Visie en Vertrouwen.

3.2 Chronologie gebeurtenissen

Tabel 3.1 Chronologisch overzicht belangrijkste gebeurtenissen rond Buitenland van Rhoon

Jaar	Gebeurtenis
1993	In het Plan van Aanpak ROM-Rijnmond is gekozen voor een integrale, evenwichtige aanpak van de gewenste economische ontwikkeling van de mainport en verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving in de regio. Op regionaal niveau is een aantal doelstellingen geformuleerd voor het natuurbeleid. Zo voorziet het regionale Groenstructuurplan van de stadsregio Rotterdam in een uitbreiding van het natuur- en recreatiegebied in de regio met 4.000 tot 5.000 ha.
1998	In de Startnotitie PKB-plus/m.e.r. Mainportontwikkeling Rotterdam is beschreven dat er een verkenning onder een groot aantal partijen is uitgevoerd. De uitbreiding van de Maasvlakte wordt als een belangrijke kans gezien om een natuur- en recreatiegebied van 750 hectare te realiseren. Het gaat het om versterken van bestaande natuurwaarden, ontwikkeling van nieuwe natuur en bieden van meer ruimte voor recreatie. Deze 750 ha werd toen als mogelijkheid voor compensatie van verlies aan natuur gezien: Houdt de keuze voor een oplossingsrichting schade aan de Ecologische Hoofdstructuur in, dan zal worden onderzocht hoe mitigatie en zo nodig compensatie vorm kan krijgen. In dat kader kan de ontwikkeling van 750 hectare natuur- en recreatiegebied een rol spelen.
2001	In de Ontwerp Planologische Kernbeslissing-plus deel 1 wordt de compensatie van de schade aan de natuur gekoppeld aan het zeereservaat en duinen. De 750 ha natuur- en recreatiegebied dienen niet meer als mogelijk compensatie, maar vervullen een zelfstandig doel als natuur- en recreatiegebied. Het gebied Midden-IJsselmonde van 600 hectare krijgt de hoofdfunctie robuuste natte natuur met recreatief medegebruik.
2002	Motie Klein Molenkamp bij behandeling PKB+: bij de transformatie van Midden-IJsselmonde zal ruimte blijven voor agrarische bedrijvigheid en zullen de bestaande landschappelijke en cultuurhistorische elementen zo veel mogelijk behouden blijven.
2006	Herstelde PKB-PMR goedgekeurd door Eerste Kamer op 20 november 2006. Aanvang van planvorming- en uitvoeringsfase van het programma 750ha natuur- en recreatiegebied onder leiding van provincie Zuid-Holland.

Jaar	Gebeurtenis
2007	<p>Rijksadviseur voor het Landschap presenteert advies voor het Basisplan Landschapspark Buytenland en drie inrichtingsalternatieven. Dit vormt de basis voor de te volgen m.e.r.- en bestemmingsplanprocedure. Het advies is gepresenteerd aan zo'n 200 bewoners, agrariërs en andere belangstellenden uit het gebied en de startnotitie m.e.r. wordt in inspraak gebracht.</p> <p>Voor de grondverwerving is een begin gemaakt met het opzetten van een daarop toegesneden organisatie. Er is een start gemaakt met het voeren van individuele oriënterende gesprekken met grondeigenaren en pachters om te komen tot minnelijke verwerving. Eind juni 2007 heeft de provincie de eerste koopovereenkomst gesloten, waarbij 16 ha grond is aangekocht.</p>
2008	<p>Op de startnotitie komen 58 reacties binnen, waarin o.a. de Albrandswaardse variant, de problematiek van de golfsport en de bijbehorende verkeersontsluiting centraal staan.</p> <p>In maart 2008 heeft de Stuurgroep Buytenland ingestemd met de te onderzoeken alternatieven. Deze alternatieven betreffen drie alternatieven uit de startnotitie MER, aangevuld met de Albrandswaardse variant (een gemeentelijke visie op de inrichting van het gebied) en een aantal mogelijkheden om het verkeer door het gebied te beperken. In mei 2008 hebben Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland een ruimtelijke visie voor Landschapspark Buytenland vastgesteld. Deze visie is er mede op gericht om vroegtijdig de discussie over het voorkeursalternatief (VKA) voor het milieueffectrapport te starten.</p>
2009	<p>In het kader van de inspraak op het m.e.r. en het voorontwerpbestemmingsplan zijn 153 reacties binnengekomen. Diverse burgers en (agrarische) bedrijven in en buiten het plangebied verzetten zich tegen de voorgenomen gebiedstransformatie uit de PKB.</p> <p>Na de tervisielegging van het voorontwerp en het milieueffectrapport is de voorbereiding van het ontwerpbestemmingsplan opgepakt. In dat kader zijn diverse studies verricht naar de inrichting van het recreatiedeel, mogelijke exploitatievormen van het gebiedsgedeelte waar natuurkokers zijn voorzien en een nadere invulling van het zuidelijke gedeelte waar een andere vorm van hoogwaardige natuur is gepland. Er ontstaat kritiek vanuit de raad van Albrandswaard op de geringe ruimte voor agrarische bedrijvigheid en onduidelijkheid over toekomstig beheer van het Landschapspark.</p> <p>Door grote zorgen over voortgang bestemmingsplanprocedure neemt GS provincie Zuid-Holland principebesluit opstellen van provinciaal inpassingsplan. Deze zorg hangt samen met het voornemen van college B&W om in het ontwerpbestemmingsplan een uitwerkingsplicht op te nemen voor 150ha van het plangebied, wat gezien wordt als een ondermijning van het planproces.</p> <p>In totaal komen er 320 zienswijzen binnen op het ontwerpbestemmingsplan, waarvan vele de uitgangspunten van de PKB PMR ter discussie stellen en vraagtekens zetten bij de behoefte aan recreatiegebied en toekomstig beheer.</p>

Jaar	Gebeurtenis
2010	<p>Het provinciale projectteam is begonnen met het opstellen van een inpassingsplan. Deze stap is een terugvaloptie voor het geval dat de gemeente Albrandswaard in april 2010 geen bestemmingsplan vaststelt waar de provincie zich in kan vinden.</p> <p>Op 26 april 2010 stelt de gemeenteraad van Albrandswaard toch unaniem het Bestemmingsplan Buytenland vast. Naar aanleiding van een door de gemeenteraad aangenomen motie heet Landschapspark Buytenland vanaf nu Het Buitenland van Rhooon. Voor een gebied van in totaal ca. 150 hectare ten zuiden van de Essendijk bevat het bestemmingsplan nog geen eenduidige natuurbestemming, aangezien er geen keuze is gemaakt tussen natte natuur of natuurakkers in relatie tot inrichting en beheer. Hiervoor dient het College van B&W een Uitwerkingsplan vast te stellen.</p> <p>In het Plan van aanpak Uitwerkingsplan Buitenland van Rhooon zijn bestuurlijke afspraken gemaakt tussen provincie Zuid-Holland en Albrandswaard over het vervolgproces. Dit proces wordt geleid door een onafhankelijk voorzitter in de persoon van dhr. [REDACTED] [REDACTED] dient (samen met de beoogde beheerders, waaronder agrariërs) te komen tot een integrale visie voor de inrichting en het beheer van het natuurgebied ten zuiden van de Essendijk, zodat de uitwerking van het bestemmingsplan plaats kan vinden.</p>
2011	<p>[REDACTED] brengt zijn visie uit op de inrichting en het beheer, waarbij de natuur- en recreatiedoelen optimaal kunnen worden bereikt met daarin passende agrarische activiteiten. In zijn advies doet hij een voorstel voor een procesaanpak waarbij ecologen, economen en agrarische ondernemers gezamenlijk zoeken naar een optimale bijdrage van agrariërs in de transformatie van het gebied.</p> <p>Ontwerp-uitwerkingsplan heeft ter visie gelegen en er zijn 23 zienswijzen ingediend, vooral gericht op natuurbestemming en ontbreken draagvlak agrariërs. Op 28 juni 2011 is uitwerkingsplan ongewijzigd vastgesteld.</p>
2012	<p>Op 18 juli 2012 heeft de Raad van State alle ingediende beroepen tegen het uitwerkingsplan niet-ontvankelijk of ongegrond verklaard, waarmee het bestemmingsplan onherroepelijk wordt. Wel is er sprake van een flinke vertraging in de planvorming, wat consequenties heeft voor de planuitwerking voor de inrichting en beheer, alsmede de grondverwerving.</p> <p>De start van de nieuwe fase van planuitwerking voor inrichting en beheer is op 18 juni 2012 gemarkeerd tijdens een eerste bijeenkomst van de nieuwe Stuurgroep Buitenland van Rhooon. Aan de stuurgroep nemen deel: de provincie Zuid-Holland, de gemeenten Albrandswaard, Rotterdam en Barendrecht, de stadsregio Rotterdam, Stichting het Zuid-Hollands Landschap, Natuur- en Recreatieschap IJsselmonde en LTO Noord. Voor elke portefeuille is een lid vanuit het bestuurlijk overleg aangesteld als portefeuillehouder.</p>
2013	<p>In lijn met de rijksbrief van staatssecretaris Bleker van 14 december 2011 en het "Visiedocument het Buitenland van Rhooon" van de heer Heijkoop van 25 januari 2012, is de inzet vanuit het bestuurlijk overleg gericht op realisatie van het Buitenland van Rhooon met draagvlak en innovatief ondernemerschap. Als eerste stap in dit proces zijn met alle in het gebied zittende (agrarische) ondernemers gesprekken gevoerd. Hierbij is in beeld gebracht welke rol zij ambiëren in het beheer van het natuur- en recreatiegebied.</p> <p>Polderkinderen starten een handtekeningenactie tegen de plannen voor het Buitenland van Rhooon.</p>

Jaar	Gebeurtenis
2014	<p>In samenwerking met de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap (VNC) hebben de agrariërs in het gebied zelf een alternatief plan voor de inrichting van de polders ontwikkeld; Levend Buitenland van Rhooon. In dit plan kunnen landbouw en natuur naast elkaar bestaan. Het biedt enerzijds de agrariërs de mogelijkheid hun agrarische bedrijf in Het Buitenland van Rhooon voort te zetten en anderzijds de mogelijkheid om natuurdoelen te behalen.</p> <p>Petitie STOP project Buitenland nu! van de Polderkinderen behaalt meer dan 40.000 handtekeningen. Hierop volgt motie Heerema, waarin de regering wordt verzocht om binnen doelstellingen PKB-PMR en in samenwerking met provincie Zuid-Holland ruimte te zoeken om doelstellingen op een andere manier in te vullen, rekening houdend met wensen bewoners en ondernemers van het gebied. Cees Veerman wordt gevraagd om advies uit te brengen over een plan met meer draagvlak in het gebied. Het burgerinitiatief van de Polderkinderen wordt uiteindelijk niet-ontvankelijk verklaard.</p> <p>Verkennd advies 'behoud de polders van het Buitenland van Rhooon' door Veerman aangeboden aan staatssecretaris Dijkma van EZK. In dit rapport wordt een herijking van de natuurdoelstellingen geadviseerd en een verschuiving van natte natuur door hoogwaardige akkernatuur. Daarbij heeft de heer Veerman uitgangspunten uit het eerdere opgestelde alternatieve 'boerenplan' van februari 2014 'Levend Buitenland van Rhooon' meegenomen in zijn advies.</p> <p>Tevens stelt Veerman voor om de ontwikkeling van het gebied in de handen van een Coöperatie voor Gebiedsontwikkeling" te leggen. De rol van de provincie verschuift daarmee van uitvoerend naar kaderstellend en toetsend.</p> <p>De staatssecretaris van EZ stuurt een brief aan de provincie, waarin ze de provincie verzoekt over te gaan tot uitvoering van de aanbevelingen van de heer Veerman. In december steunt de Kamer het advies van Veerman met aanvullende motie.</p>
2015	<p>GS van de provincie hebben in juli 2015 drie kwartiermakers aangesteld met de opdracht te verkennen onder welke condities en met welke uitgangspunten de beoogde gebiedscoöperatie kan worden opgericht. De kwartiermakers zijn [REDACTED]</p>

Jaar	Gebeurtenis
2016	<p>Op 23 mei 2016 kwam het definitieve advies van de kwartiermakers uit: "Kansen pakken in het Buitenland van Rhooen; samenwerken in een coöperatieve gebiedsontwikkeling".</p> <p>De Tafel van Borging laat, bij monde van haar voorzitter mevrouw [REDACTED] weten dat veel leden van de tafel het advies van de kwartiermakers op een aantal cruciale punten afwijzen en dus geen draagvlak heeft. De kritiek heeft betrekking op de invulling van de natuurwaarden in combinatie met de vrijheden van de gebiedscoöperatie bij de uitvoering van de plannen, de wens van agrariërs om meer ruimte in de bestemmingen te hebben en de disbalans in de samenstelling van de coöperatie.</p> <p>Op 14 september 2016 besluiten Provinciale Staten om het advies van de kwartiermakers toch op te volgen. Wel wordt een aantal voorwaarden hieraan verbonden: Iedereen die een fysieke bijdrage wil leveren aan het realiseren van de doelen moet zich vanaf het begin kunnen aansluiten bij de gebiedscoöperatie; De bestemming van het gebied mag niet terug veranderd worden naar alleen de bestemming 'agrarisch'; De natuur- en recreatiedoelen moeten voldoende uitgewerkt en geborgd worden in maatregelen. Deze uitwerking moet plaatsvinden samen met natuur- en recreatiepartijen.</p> <p>Daarmee is in belangrijke mate tegemoet gekomen aan de bezwaren van de tafel. De staatssecretaris van EZ heeft vervolgens in november 2016, mede op basis van het oordeel van de Tafel van Borging, ook groen licht gegeven voor het vervolgproces.</p>
2017	<p>Het kwartiermakersadvies, inclusief de aanvullende randvoorwaarden vanuit de Provinciale Staten, wordt uitgewerkt onder leiding van Co Verdaas en een onafhankelijke projectleider langs vier sporen: (1) uitwerking van de doelen en maatregelen in een streefbeeld en uitvoeringsprogramma, (2) concrete invulling van de gebiedscoöperatie, (3) opzetten van gebiedspromotie en marktontwikkeling en (4) aan de slag met initiatieven en quick wins.</p> <p>In alle sporen zijn ondernemers, bewoners, natuurorganisaties, deskundigen en provincie betrokken. Er is een algemene projectgroep waar diverse organisaties aan deelnemen waar de sporen samenkomen.</p> <p>Eind juni 2017 had de provincie ongeveer 300 ha grond verworven. Lopende de oprichting van de gebiedscoöperatie is de actieve verwerving opgeschort. Het eerste experiment met natuur-inclusieve landbouw begint op 75ha in de Zegenpolder in opdracht van de provincie.</p>
2018	<p>Het streefbeeld Buitenland van Rhooen is op 8 juni gepresenteerd. In dit streefbeeld staat een toekomstschets voor het Buitenland van Rhooen, de doelen die de komende jaren gerealiseerd worden op het gebied van natuur, landbouw en recreatie en bijbehorende indicatoren en maatregelen. Het streefbeeld is opgesteld door het Louis Bolk Instituut en de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap met inbreng van natuurorganisaties, boeren, recreatiedeskundigen en lokale betrokkenen.</p> <p>In juni 2018 is de gebiedscoöperatie opgericht. De oprichters van de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooen zijn de Vereniging de Carnisse Grienden, zorgboerderij De Buytenhof en twee agrariërs uit het gebied. Voorzitter daarvan is [REDACTED]. Na goedkeuring door LNV in september 2018 heeft de gebiedscoöperatie op 26 november 2018 een samenwerkingsovereenkomst met de provincie afgesloten waarin rol- en taakverdeling zijn vastgelegd.</p>

Jaar	Gebeurtenis
2019-2020	<p>In november 2018 is het jaarplan 2019 Buitenland van Rhooon gepresenteerd. Het jaarplan geldt in eerste instantie als leidraad voor de werkzaamheden die de coöperatie het komend jaar ontplooit om de doelen op het gebied van natuur, recreatie en landbouw te realiseren.</p> <p>Vanwege de versnippering van de grondpositie en het gebrek aan vrij areaal ter realisatie van de in het streefbeeld gewenste extensivering van de akkerbouw is er in de jaren 2019 en 2020 vooral voor gekozen om, naast de extensieve gebiedsinrichting die in het Zegenpolder-experiment op 75 ha reeds eerder kon worden gerealiseerd, op veel verschillende vlakken vooral ervaringen op te doen met een grote verscheidenheid aan agrarische en/of natuurmaatregelen.</p> <p>In 2020 zijn stappen gezet om tot een nieuw bestemmingsplan voor het Buitenland van Rhooon te komen. Eerste stap was de concretisering van het Streefbeeld. Hieruit ontstond de behoefte om het onderdeel recreatie verder te verdiepen middels een recreatievisie voor het plangebied. Tevens is flink geïnvesteerd in de naamsbekendheid van het gebied.</p>

3.3 Buitenland van Rhooon: een dynamisch proces

Bovenstaande chronologie zou de indruk kunnen wekken dat er rond het Buitenland van Rhooon sprake was van een lineair proces. Zoals vaak bij complexe besluitvormingsprocessen, en dus ook bij het Buitenland van Rhooon, was er juist sprake van een dynamisch (grillig) proces, dat werd gekenmerkt door een graduele ontwikkeling richting een patstelling tussen partijen, waarna plotseling een kanteling plaats vond en een nieuwe dynamiek ontstond. Wij zien het proces vanaf aanvang van planvorming- en uitvoering van het programma 750ha natuur- en recreatiegebied tot de toetreding van Cees Veerman als een fase richting een patstelling. Het rapport van Veerman heeft uiteindelijk gezorgd voor een kanteling in het proces. Met de oprichting van de gebiedscoöperatie is er feitelijk weer een nieuwe fase aangebroken. In het volgende hoofdstuk gaan wij dieper in op de redenen achter het ontstaan van de patstelling tussen partijen. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 uitgebreid stilgestaan bij de kanteling in het proces en wat daarvan geleerd kan worden.

4 Proces richting een patstelling

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste factoren benoemd, waardoor het proces rond het Buitenland van Rhoo in een patstelling belandde. Een belangrijke bron voor dit hoofdstuk zijn de interviews, die met een grote groep van belanghebbenden zijn gehouden. In alle gesprekken is teruggekeken op het gevolgde proces en zijn meningen gegeven over wat goed ging en wat in de ogen van belanghebbenden beter kon. Op basis van feiten uit de eerdere hoofdstukken en meningen hebben de onderzoekers lessen getrokken.

4.2 Top-down benadering van het project

Binnen het project Mainportontwikkeling Rotterdam werd het Buitenland van Rhoo aangewezen voor de ontwikkeling natte natuur en recreatiegebied. Deze nieuwe invulling van het gebied gaat ten koste van de bestaande functies. Concreet gaat het om een aantal agrariërs dat hier woont en werkt. En het gebied werd ook door de omgeving gebruikt als recreatieve ruimte. Door natte natuur te ontwikkelen zouden deze functies onder druk komen te staan. Tegelijkertijd werd ook een deel van het plangebied ten noorden van de Essendijk juist aangewezen als nieuw recreatiegebied. Ook de natte natuur zou een recreatief medegebruik kennen. Netto zou de recreant er dus wellicht op vooruit gaan, maar het polderlandschap zou grotendeels verdwijnen.

Er werd door nationale overheid en de provincie besloten over de toekomst van het gebied zonder de mensen te betrekken die wonen en werken in het gebied. Deze functionalistische top-down benadering heeft de verhoudingen tussen burgers en overheid vanaf het begin van het proces ernstig verstoord. Bovendien werd weerstand al snel de kiem in gesmoord, waardoor de emoties alleen maar verder opliepen, draagvlak volledig verdween en de weerstand toenam. Zodoende was er geen basis om het plan met behulp van de lokale bewoners en ondernemers verder te ontwikkelen. De boeren hadden een gesloten front gecreëerd, waarbij de provincie gold als gezamenlijke vijand en het groepsbelang prevaleerde.

De aanleg van de Tweede Maasvlakte had een planmatige insteek. De uitbreiding van de haven moest er komen en werd top-down gepland. Dat is ook goed mogelijk omdat het ging over uitbreiding van land. Het was een door ingenieurs aangestuurd technisch proces. In de eerste jaren lijkt de aanpak van het BvR hierop en was het planmatige top-down aanpak. Er werd geen rekening gehouden met het belang van zittende bedrijven en bewoners. En weerstand werd al snel de kiem in gesmoord, waardoor de spanning toenam.

Bron: interview

Communicatie geen participatie

De provincie wordt verweten in het begin van het proces niet zichtbaar in het gebied te zijn geweest. Daarmee voelden partijen onvoldoende erkenning van de impact van het project op bewoners en ondernemers in BvR. De communicatie was gericht op snelle en planmatige realisatie van project. Het was geen vorm van participatie met het betrekken van bewoners en ondernemers bij verdere uitwerking van het plan. De bewoners, ondernemers en de gemeente Albrandswaard zijn onder druk gezet om mee te werken en zijn in hun ogen geschoffeerd. Ook was het beeld dat het vooral de ambtenaren waren die het project tot uitvoering wilden brengen, maar dat de bestuurders op afstand zijn gebleven.

Een project zonder duidelijk eigenaarschap

Op papier vormden de PMR-onderdelen conform de dubbeldoelstelling één geheel. Maar in de praktijk werd die samenhang niet altijd sterk ervaren. Vanuit juridisch oogpunt is er een sterke relatie tussen de verplichte natuurcompensatie en de uitbreiding van de haven. De maatregelen voor leefbaarheid en de natuur- en recreatiegebieden zijn niet essentieel voor uitbreiding van de haven. Wel waren ze onderdeel van de dubbeldoelstelling van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam.

Aan Rijkszijde was bij de ministeries vooral aandacht voor het economische belang van de haven en was er minder interesse in de natuur- en recreatiegebieden. Ten tijde van staatssecretaris Bleker (2010 – 2012) is het natuurbeleid gedecentraliseerd naar de provincies. Voor het BvR geldt dat het Rijk de natuurontwikkeling niet losliet vanuit de verantwoordelijkheid voor de PKB en de provincie het ook niet met volle kracht ging trekken.

De provincie heeft als opdrachtnemer het BvR nooit gezien als haar project, waar ze de politieke consequenties voor wilde dragen.

Bron: interviews

De gemeente voelde zich ook niet als primaire verantwoordelijke en heeft een meer faciliterende rol aangemeten met het opstellen van het bestemmingsplan. De gemeenteraad stond niet achter het plan om natte natuur te ontwikkelen en zo het gebied van functie te laten veranderen. Dat opstellen van het bestemmingsplan ging erg traag en door tijd te nemen met het opnemen van een uitwerkingsplicht voor een deel van het plangebied. De gemeente heeft binnen de kaders zoveel mogelijk ruimte gelaten voor agrarische functies. Pas toen de provincie dreigde met een inpassingsplan is de gemeente overstap gegaan.

Het gevolg was een vacuüm, waarbij de drie overheidslagen elkaar in de houdgreep hielden. En tegen de tijd dat er bij de inwoners weerstand ontstond, was onduidelijk welke partij zich verantwoordelijk voelde. Vanuit de interviews is aangegeven dat onzekerheid over de toekomst nog erger wordt ervaren dan een vervelend besluit.

Posities provincie en gemeente knelden

In een aantal interviews kwam naar voren dat de provincie een moeilijke positie had. Dat begon met de formulering van de opdracht om natte natuur te realiseren en daarmee de functie van het gebied te veranderen. Waar voor andere natuurprojecten geldt dat de provincie zelf regie voert, was hier de opdracht vanuit de Rijksoverheid gegeven en bleef het Rijk aanwezig om de realisatie te checken. Er was vrijwel geen ruimte om de uitvoering anders vorm te geven.

De Tweede Kamer heeft het Project Mainportontwikkeling Rotterdam ondersteund, maar voor het Buijtenland van Rhoon werd de gekozen invulling met natte natuur afgefallen. Tweede Kamerlid Klein Molekamp woonde in het gebied. Zijn TK-motie om voor agrarische bedrijvigheid en behoud van landschap, is unaniem aangenomen (150 leden). “De provincie werd gemangeld” zei een geïnterviewde. Deze motie werd al in 2002 ingediend bij de behandeling van de PKB+ deel 3. Dit is dus nog voor de uitvoering van de PKB-750ha en de beoogde ontwikkeling van natte natuur hierin. In 2014 was er de motie Heerema, waarin de regering wordt verzocht om binnen doelstellingen PKB-PMR en in samenwerking met provincie Zuid-Holland ruimte te zoeken om doelstellingen op een andere manier in te vullen, rekening houdend met wensen bewoners en ondernemers van het gebied.

Ook de gemeente Albrandswaard voelde zich buitenspel gezet. Zij moesten het bestemmingsplan aanpassen aan de nieuwe functie natte natuur, waar bij hun bewoners geen draagvlak voor was. Zij hadden het beeld dat zij alleen een uitvoerende rol hadden voor wat op het niveau van de Rijksoverheid was afgesproken en door de provincie kon worden opgelegd met een inpassingsplan.

De gemeente zat in zelfde klem als de boeren. Er ligt zo'n zwaar akkoord voorzien van handtekeningen.

Binnen politieke partijen was het zelfs een splijtzwam, de keuze tussen haven en landbouw.

Bron: interviews

Onduidelijkheid over aanpassing doelstelling van Buitenland van Rhooon

Zoals in het chronologisch overzicht is beschreven, is het Buitenland van Rhooon als project naar voren gebracht om ruimte te geven voor natuur en recreatie. In de periode 1998-2001 is onderzocht of de aanleg van natte natuur kon dienen als natuurcompensatie voor de aanleg van Maasvlakte 2. Op basis van onderzoek naar natuur- en milieueffecten en de procedure met de Europese Commissie bleek de natuurcompensatie niet mogelijk in BvR. De compenserende maatregelen hebben uiteindelijk een plek gevonden in de Voordelta en Duingebieden. Hierdoor verschoof de rol van het BvR naar een meer recreatieve functie voor Rotterdammers ten behoeve van de leefbaarheidsdoelstellingen binnen PMR.

Er is bij betrokkenen een aantal jaar onduidelijkheid geweest over de primaire doelstellingen voor het BvR en hoe de ontwikkeling van natte natuur hieraan zou bijdragen. Ook nadat de rol van natuurcompensatie was weggefallen (2001) was dit niet voor eenieder duidelijk. De veranderde functie van BvR en de verwarring erover bemoeilijkt de gesprekken tussen partijen om aan gezamenlijke beeldvorming te doen. Voor natuurorganisaties was -anders dan zij communiceerden - de realisatie van natte natuur niet het primaire doel, maar eerder een middel om het gebied open te houden. Zo kon voorkomen worden dat ook in het Buitenland van Rhooon woningbouw zou plaatsvinden. Het is echter de vraag of, gelet op de enorme weerstand in het gebied, dat voldoende onderbouwing vormde om zo lang vast te houden aan natte natuur en waarom er niet eerder een herijking van de doelen plaats heeft gevonden. Dan was de weerstand bij de bewoners in het gebied minder hoog opgelopen.

Georganiseerd verzet

Een aantal agrariërs in het gebied heeft zich verenigd in de Vereniging Agrarische Belangen IJsselmonde (VABIJ). VABIJ heeft zich altijd verzet tegen de plannen voor natte natuur en daarmee dus het verlies van de agrarische bestemming. Deze agrariërs wilden de plannen volledig van tafel en zijn dan ook naar de Raad van State gestapt om het bestemmingsplan aan te vechten. In afwachting van de uitspraak van de Raad van State nam de VABIJ een afwachtende houding aan en vormde een gesloten front. Ook lieten de agrariërs een alternatief plan ontwikkelen waarin landbouw en natuur naast elkaar bestaan. Ook na het advies van Veerman (waarbij Veerman het alternatieve plan oarmde) koerste VABIJ aan op het terugkeren naar een bestemmingsplan met de oorspronkelijke agrarische bestemming (aangevuld met plussen op natuur en recreatie/cultuurhistorie) en de risico's te borgen middels planschade en volledige schadeloosstellingsovereenkomsten. De grootste zorg was namelijk dat de provincie niet bereid zou zijn de oorspronkelijke agrarische bestemming vast te leggen en daarom wilden de ondernemers graag garanties zien.

VABIJ is bereid om onder een drietal voorwaarden voorlopig haar draagvlak te verlenen aan het kwartiermakersadvies zoals dat uitgewerkt is in het advies Nysingh. Kern van de voorwaarden is een verklaring van de provincie dat zij bereid is om het VNC-plan onverwijld door de ondernemers zelf te laten realiseren (inclusief vergoeding van de daartoe gemaakte en te maken kosten) en de risico's die daarmee gemoeid zijn te borgen middels planschade en volledige schadeloosstellingsovereenkomsten met opschortende (of ontbindende) voorwaarden.

Bron: Brief Vabij aan gedeputeerde Weber, 30 juni 2016

Grondvererving moeizaam

Om natte natuur te ontwikkelen, was in de aanpak voorzien dat de provincie gronden zou verwerven. Een complicerende factor daarbij was dat er veel partijen een grondpositie in het gebied hadden met relatief kleine kavels. En dat er veel grond gepacht werd van grote beleggers.

De provincie heeft de tijd genomen om op een minnelijke manier de grond te verwerven en andersom maakten eigenaren van de grond gebruik van onduidelijkheid rond de toekomst van het gebied door simpelweg af te wachten. Er ontstond een langdurig proces, waarbij vele adviseurs betrokken waren. Door verschillende partijen is niet altijd een realistisch beeld geschetst van de waarde van de grond. Er waren diverse partijen die vertelden dat de grond bezittende afgraviërs de hoofdprijs zouden kunnen krijgen, zoals elders in de regio waar woningbouw de nieuwe bestemming werd. De boeren met eigen grond hadden daardoor het gevoel dat zij geen eerlijke compensatie kregen voor hun grond waar ze al decennialang zitten.

Deze miscommunicatie heeft veel tijd en inspanning aan provinciale zijde gekost om bij te stellen naar de realiteit dat voor natuurontwikkeling op gronden met een (voormalige) agrarische bestemming op basis van de Onteigeningswet in artikel 40 e.v. marktconforme agrarische grondprijzen het uitgangspunt zijn voor de vermogensschade. De onderhandelingsruimte is echter beperkt omdat de prijzen marktconform moeten zijn, anders is er sprake van staatssteun. Deze marktconforme (agrarische) waarde was het uitgangspunt aangevuld met inkomensschade en bijkomende kosten, zodat een grondeigenaar in een gelijke vermogens- en inkomenspositie komt na de onteigening.

De provincie was op grond van de gemaakte afspraken bij de grondvererving afhankelijk van de gemeente om het bestemmingsplan aan te passen en op basis daarvan een onteigeningsprocedure te doorlopen. Door onduidelijkheid rond het bestemmingsplan en de daartoe ingediende bezwaren, bleven veel grondeigenaren hopen en aansturen op afstel van de (nieuwe) plannen.

5 De lessen voor nieuwe gebiedsontwikkeling

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op lessen die voor nieuwe gebiedsontwikkeling te trekken zijn uit de aanpak van het Buitenland van Rhoon. We leggen de focus daarbij op het succesvolle gedeelte van het BvR vanaf de kanteling van het proces met het advies van Cees Veerman. Een plotselinge kanteling ontstaat niet vanuit het niets. Er gaat een opbouwende druk aan vooraf om een ander proces in te gaan. Zo ontstond in de periode na de vaststelling van het bestemmingsplan in 2010 al de ruimte voor natuurinclusieve landbouw. Heijkoop moest zorgen voor een verdere uitwerking van het bestemmingsplan en toekomstig beheer. Uit de interviews komt echter niet naar voren dat het advies van Heijkoop wordt gezien als een kantelpunt, maar eerder een zoveelste poging om oude plannen (inclusief natte natuur) top-down te implementeren. Heijkoop ondervond dan ook zeer veel weerstand.

Het advies van Cees Veerman om volledig af te stappen van natte natuur ten faveure van hoogwaardige akkernatuur en de oprichting van een gebiedscoöperatie wordt door velen gezien als het daadwerkelijke kantelpunt in het proces. Vanaf dat moment werd er echt geluisterd naar de bewoners en ondernemers en gingen bestuurders naar het gebied toe. Zo ontstond er een basis voor samenwerking. In het vervolg van het hoofdstuk wordt de rol van Veerman uitgebreider belicht, alsmede de vervolgstappen die zijn gezet om het proces verder op gang te brengen.

5.2 Het advies van Cees Veerman

In 2013 werd de motie van Tweede Kamerleden Heerema c.s. aangenomen, waarin de regering werd verzocht om, in samenwerking met de provincie Zuid-Holland, op zoek te gaan naar manieren om de doelstelling van het PKB-PMR op een andere manier in te vullen. Hierbij rekening houdend met de bestaande wensen en voorstellen van bewoners van het gebied Buitenland van Rhoon³. Cees Veerman krijgt op verzoek van GS van Zuid-Holland, met instemming van de Staatssecretaris van Economische Zaken en de gemeenten Albrandswaard, Barendrecht en Rotterdam, het verzoek om een verkennend onderzoek te doen naar het draagvlak voor de bestaande plannen, dan wel te rapporteren over alternatieven.

Veerman is daarop begonnen met het bestuderen van beschikbare documentatie, (vertrouwelijke) gesprekken met een groot aantal stakeholders gevoerd en bijeenkomsten bijgewoond. Op basis hiervan heeft Veerman drie hoofdbevindingen geformuleerd:

1. De eerste prioriteit ligt bij het herstellen van relaties en vertrouwen.
2. In het gebied en eromheen is geen draagvlak (meer) voor de oorspronkelijke plannen (uitgezonderd bij de Zuid-Hollandse Natuur en Milieu Federatie) en vormt dus een doodlopende weg.
3. Er bestaat over de volle breedte van betrokken personen en partijen een hoge mate van urgentie om duidelijkheid te krijgen over de toekomst van het gebied.

Op basis van deze bevindingen kwam Veerman tot de conclusie dat er vanuit een breder perspectief moest worden gekeken naar de invulling van het Buitenland van Rhoon en er een herijking plaats moest vinden tussen de doelen van natuur, cultuurlandschap, recreatie en landbouw. Daarbij heeft de heer Veerman uitgangspunten uit het eerdere opgestelde alternatieve

³ kst-33450-12

'boerenplan' van februari 2014 'Levend Buitenland van Rhooon' meegenomen in zijn advies. Tevens adviseerde hij dat de uitvoering via een organisch proces vormgegeven moest worden en belegd diende te worden bij een 'Coöperatie voor Gebiedsontwikkeling', waarin de verschillende belangen zijn vertegenwoordigd en die op afstand staat van de provincie. Hierdoor zou de rol van de provincie verschuiven naar voornamelijk kaderstellend en toetsend.

Het advies van Veerman is in september 2014, met aandachtspunten, door de staatssecretaris van Economische Zaken overgenomen. De aandachtspunten hadden betrekking op de borging van de doelen uit het PKB-PMR, de inrichting van de coöperatie en de verantwoording door de coöperatie. In december van datzelfde jaar heeft de Tweede Kamer met een aanvullende motie ingestemd.⁴ Hierop heeft GS, mede op basis van de complexiteit en politieke beladenheid, besloten drie kwartiermakers aan te stellen om de oprichting van de gebiedscoöperatie voor te bereiden.

Het advies van Veerman, waardoor het proces meer bottom-up vorm kreeg en de beschikbaarheid van kansrijke ruillocaties en gronden in Numansdorp zijn de sleutel tot succes geweest voor de grondverwerving.

5.3 Is de aanpak BvR breder toepasbaar?

De rol van Cees Veerman en zijn advies

Cees Veerman had als boer en voormalig minister van landbouw en natuur respect bij de boeren, de overheden en de natuurorganisaties. Het verzet vanuit de boeren werd gedomineerd door een relatief kleine groep agrariërs, die er voor zorgde dat er met één mond werd gesproken en gezamenlijk de poot stijf werd gehouden. Iets wat de Heer Heijkoop, de voorganger van Cees Veerman, ook al ondervond tijdens zijn verkenningen. Cees Veerman heeft daarop besloten om de individuele agrariërs één op één te spreken (biechtstoelprocedure) om zo de afzonderlijke belangen te kennen. Hij kreeg zo een goed beeld van het toekomstperspectief van de agrariërs, de financiële belangen en de emoties die leefden.

Veerman gaf vanaf het begin duidelijk aan dat behoud van de agrarische functie op de oude wijze niet kon worden gehandhaafd. Er zouden dingen wezenlijk gaan veranderen. Het is een speelveld met beperkte marges, waarbinnen partijen tot een compromis moeten komen. De kern van het advies is dat de agrariërs, die wilden blijven zelf met coöperatie aan het roer kwamen te staan en de agrariërs die wilden vertrekken een goede prijs zouden krijgen. Met name de inhoud en statuur van het rapport Veerman heeft gezorgd voor een kanteling (keuze tussen blijven of vertrekken) in het gebied. Overigens heeft ook de in het rapport beschreven reflectietijd voor ondernemers in het gebied - toen de plannen en wijze van uitvoering eenmaal duidelijk werd - zo uitgepakt als Veerman had voorzien.

De negende bevinding heeft betrekking op de termijn die aan de ondernemers zou worden gegund om tot een besluit te komen al dan niet te willen verplaatsen. Sommigen wensden vast te houden aan hun huidige bedrijfsvoering op de huidige locatie. Echter in de loop van de realisatie van het programma voor de ontwikkeling van het Buitenland van Rhooon, zal in toenemende mate blijken dat zulks een niet houdbaar bedrijfs- en verdienmodel is. Daarom kan een 'reflectieperiode' van zes jaar, dus tot 2020, hun de mogelijkheid bieden om hun uiteindelijke keuze te maken tussen herplaatsen dan wel aanpassen aan de zich ontwikkelende nieuwe werkelijkheid. Hierbij wil ik benadrukken dat initiatieven om tot aanpassing van de bedrijfsvoering te komen, zowel in aard als in omvang, met zorg moeten worden tegemoet getreden en op adequate wijze worden begeleid. Het gaat immers om vaak diepingrijpende veranderingen met emotionele en sociale gevolgen.

Bron: Advies Veerman – Behoud Polders van het Buitenland van Rhooon, p. 15.

⁴ Motie Rudmer & Jacobi voor een creatieve invulling van het gebied

Drie randvoorwaarden hebben hierbij geholpen. Ten eerste dat hoogwaardige akkernatuur als onderdeel van natuurinclusieve landbouw het uitgangspunt in de ontwikkeling is geworden en daarmee natte natuur als streefbeeld is vervallen. Ten tweede is met de gebiedscoöperatie het eigenaarschap voor de opgave en oplossing bij de belanghebbenden in het gebied gelegd. Ten derde was er een fors budget om het project te bekostigen vanuit in het verleden gemaakte afspraken. Op al deze drie punten gaf de provincie ruimte aan lokale partijen om de gewenste ontwikkeling op gang te brengen.

Lessen

- Investeer in het verkennen van de meningen en belangen in het gebied.
- Spreek partijen individueel om echt inzicht in de belangen te krijgen.
- Wees duidelijk dat er een keuze is voor meedoen in de nieuwe ontwikkeling op basis van een tegemoetkoming in planschade of niet meedoen en dan vertrekken tegen betaling van een volledige schadeloosstelling.
- Als er een mediator of scheidsrechter wordt benoemd, zorg dat deze draagvlak heeft bij partijen.
- Geef als provincie kaders mee over wat niet onderhandelbaar is en waar de ruimte zit voor lokale inkleuring.
- Ondanks dat de realisatie van het project 'bottom-up' wordt vorm gegeven via de gebiedscoöperatie is en blijft het noodzakelijk om niet alleen op basis van vrijwilligheid de realisatie te kunnen laten plaatsvinden binnen het beschikbare tijdspad. Er blijft een stok achter de deur nodig in de vorm financiële sturing en planologische borging. De provincie moet een volledige schadeloosstelling kunnen bieden en onteigening als ultimatum remedium kunnen inzetten op basis van de juiste planologische titel.

Grondverwerving komt op gang

In gebiedsprocessen is duidelijkheid voor alle partijen belangrijk. In het Buitenland van Rhooen is er heel lang onzekerheid geweest over de toekomst van het gebied, wat door partijen benut werd om het proces te vertragen of simpelweg af te wachten. Het verwerven van gronden en opstallen tegen betaling van een volledige schadeloosstelling vormt een belangrijk middel in de realisatie van doelstellingen en het creëren van (financiële) duidelijkheid, maar overeenstemming met partijen bleef lang uit en de uiteindelijke onteigening als ultimatum remedium lag gevoelig. Met het advies van Veerman ontstond meer duidelijkheid over ontwikkeling van het Buitenland van Rhooen en wie daar verantwoordelijk voor werd. Deze duidelijkheid en de mogelijkheid die werd geboden in de vorm van kansrijke ruillocaties/gronden voor bedrijfsverplaatsing hebben agrariërs en andere grondeigenaren ertoe bewogen om over te gaan tot de verkoop van gronden en opstallen. In de onderstaande grafiek is te zien van het verloop van de aankoop in de tijd was. Wat hier uit naar voren komt is dat vanaf 2014 na publicatie van het rapport Veerman duidelijk een versnelling in de verkoop door de grondeigenaren is gekomen in de periode dat ook ruillocaties/gronden voor bedrijfsverplaatsing beschikbaar waren. Ook is er een opleving te zien rondom de oprichting van de gebiedscoöperatie en het aangaan van de samenwerkingsovereenkomst (2017-2018), alsmede nu de gebiedscoöperatie (enige tijd) actief is.

Figuur 5.1 Aankoop grond BvR

* 2021 t/m 1 juli 2021

De provincie is verantwoordelijk voor grondverwerving en andere gerelateerde grondzaken (planschade etc.) in het plangebied. Op grond van de samenwerkingsovereenkomst worden de door de provincie verworven gronden aan de gebiedscoöperatie ter beschikking gestelde gronden in gebruik (pacht) gegeven op basis van een goedgekeurd jaarplan. De gebiedscoöperatie garandeert dat het gebruik zo spoedig mogelijk wordt beëindigd als blijkt dat een lid van de gebiedscoöperatie zich met betrekking tot die gronden niet aan het afgesproken plan houdt of -naar het oordeel van de gebiedscoöperatie onvoldoende bijdraagt aan het realiseren van de maatregelen die noodzakelijk zijn voor het bereiken van de doelstellingen uit het streefbeeld.

Ondanks dat de realisatie van het project 'bottom-up' wordt vorm gegeven via de gebiedscoöperatie is en blijft het noodzakelijk om niet alleen op basis van vrijwilligheid de realisatie te kunnen laten plaatsvinden binnen het beschikbare tijdspad. Niet alle agrarische ondernemers willen of kunnen als natuurinclusieve ondernemer van de bestaande situatie en bedrijfsvoering verder. Het overgrote deel van de oorspronkelijke (agrarische) ondernemers, grondeigenaren en beleggers in het gebied heeft inmiddels gekozen om de gronden (en soms opstallen) te verkopen tegen betaling van een volledige schadeloosstelling, met de resterende partijen wordt (waar gevraagd) nog onderhandeld over verkoop. Hiermee is wel de situatie ontstaan dat de uiteindelijke zeggenschap over de gebiedscoöperatie berust bij de leden, zijnde (commerciële) partijen gevestigd in het plangebied, waar in de meeste gevallen nog onderhandelingen over de hoogte van de volledige schadeloosstelling mee worden gevoerd.

De volledige schadeloosstelling faciliteert vertrekkers en biedt daarnaast financiële zekerheid aan eigenaren en gebruikers. Het kunnen bieden van een volledige schadeloosstelling is om een gebiedsproces daadwerkelijk in volle omvang beweging te krijgen essentieel. Om een volledige schadeloosstelling te kunnen bieden is het noodzakelijk dat aan het eind van de rit onteigening als ultimatum remedium voor de realisatie niet wordt geschuwd en de planologische titel daartoe is verankerd.

Lessen

Een les voor de toekomst is dat het proces van grondverwerving in een relatief korte tijd kan plaatsvinden, maar dat de absolute wil, daadkracht en bij voorkeur kansrijke ruillocaties/gronden dan wel aanwezig moeten zijn. Grondverwerving op basis van volledige schadeloosstelling kan dienen als katalysator voor het gebiedsproces en biedt duidelijk richting partijen en benodigde middelen. De verworven grond kan vervolgens aan agrariërs (waaronder derden van buiten het gebied) op basis van de voorwaarden uit het Streefbeeld worden in (erf)pacht uitgegeven. Agrariërs die reeds in het gebied actief zijn, kunnen als zij niet kiezen voor een volledige schadeloosstelling op basis van een tegemoetkoming in planschade op een natuurinclusieve manier verdergaan met hun bedrijf.

Gezamenlijk streefbeeld

Een goede procesinterventie is het opstellen van een gezamenlijk streefbeeld. Dit vraagt om het om tafel brengen van de relevante partijen en het naar elkaar luisteren. Door de focus te leggen op wat het meeste gewenste eindbeeld zou kunnen zijn, worden de deelnemers uitgedaagd om hun korte termijnproblemen opzij te zetten. De kunst in een dergelijk proces is een zeker abstractieniveau te hanteren en het wenkende perspectief niet al te concreet in te vullen. Het gezegde luidt: "Tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren." Over de droom is vaak makkelijker overeenstemming te vinden dan over de daden op weg ernaartoe.

Het is een prestatie van formaat dat alle partijen aan boord zijn gebleven en er een gezamenlijk streefbeeld met natuurinclusieve landbouw is geformuleerd dat sterk afwijkt van de invulling met natte natuur. Dat kwam vooral ook omdat het voortbouwde op het alternatieve plan dat de agrariërs al eerder hadden opgesteld. Kennis van lokale ondernemers lag aan de basis en zij werden zelf verantwoordelijk om een oplossing te bedenken en uit te voeren voor het probleem om natuurdoelen realiseren.

Lessen

Het opstellen van een gezamenlijk streefbeeld met alle relevante partijen geeft vorm aan een proces om eerst te onderhandelen over de droom en daarmee het einddoel. De weg ernaartoe is vervolgens stap 2. Door aan de achterkant van het proces te beginnen, wordt helder wat de ambities zijn. Op een hoog abstractieniveau zijn er vaak meer overeenkomsten dan bij de korte termijn stappen.

Gebiedscoöperatie

Cees Veerman kwam in zijn advies met het voorstel de samenwerking tussen partijen organisatorisch vorm te geven in de gebiedscoöperatie. Het kenmerk van een gebiedscoöperatie is dat partijen samen verantwoordelijk zijn en zo niet een ander de schuld kunnen geven. Elke partij is medeverantwoordelijk voor het succes.

Wat door geïnterviewden als een sterk punt wordt gezien, is dat de provincie externe juridische en organisatorische expertise heeft bekostigd om tot goede afspraken en vorm van samenwerken te komen *binnen* de gebiedscoöperatie en *tussen* de gebiedscoöperatie en de provincie. Daarmee is geïnvesteerd in de ondersteuning van de belanghebbenden in het gebied.

Een gebiedscoöperatie legt verantwoordelijkheden deels buiten de overheid, terwijl er wel doelen zijn die overheid wil bereiken. De uiteindelijke zeggenschap over de gebiedscoöperatie berust bij de leden, zijnde (commerciële) partijen gevestigd in het projectgebied. De provincie wilde vanuit haar rol en verantwoordelijkheid als opdrachtnemer van het Rijk om deze reden voldoende controle kunnen houden op de activiteiten van de gebiedscoöperatie en daarmee op de doelmatige en rechtmatige besteding van het gemeenschapsgeld, zonder onnodig af te doen aan de vrijheid van

de gebiedscoöperatie. Het bereiken van een juiste balans tussen vrijlaten en een vinger aan de pols houden, vormde de grootste uitdaging voor de totstandkoming van de samenwerkingsovereenkomst. De provincie bleef verantwoordelijk voor grondverwerving en andere gerelateerde grondzaken (planschade etc.) in het plangebied. Ingegeven door het feit dat de uiteindelijke zeggenschap over de gebiedscoöperatie berust bij de leden, zijnde (commerciële) partijen gevestigd in het plangebied waar in de meeste gevallen nog onderhandelingen over de hoogte van de volledige schadeloosstelling mee werden gevoerd.

Samenwerkingsovereenkomst

In de samenwerkingsovereenkomst is vastgesteld dat de gebiedscoöperatie binnen de kaders van de samenwerkingsovereenkomst en de inhoud van het Streefbeeld, beleids- en handelingsvrijheid heeft ten aanzien van de verwezenlijking van de doelstellingen. De vorm van besluitvorming binnen de coöperatie vindt plaats volgens het consent-principe. Dat betekent dat partijen geen consensus hoeven te bereiken. Ze mogen op punten van mening blijven verschillen. Er wordt ook niet gestemd om de wil van de meerderheid te bepalen en aan de minderheid op te leggen. Bij het consent-principe ligt de focus op het bezwaar hebben op een bepaald voornemen van een partij. Dit geeft ruimte aan een belanghebbende om vast te houden aan de eigen opvattingen en toch mee in de praktijk mee te doen op basis van opvattingen van anderen.

De nieuwe aanpak met een gebiedscoöperatie gaat alleen werken als mensen leren samenwerken, anders wordt de boel een keer opgeblazen. Als agrariërs lid worden dan grijpen ze de macht. Door consent heeft iedereen een veto. Je moet het met elkaar gaan doen. Het effect is dat elke partij een steentje moet bijdragen. Partijen bevragen elkaar op wat wil je en wat ga jij doen.

Bron: interviews

De samenwerkingsovereenkomst schept over en weer (afdwingbare) rechten en plichten. Zo is de gebiedscoöperatie verplicht tot de realisatie van het streefbeeld. Realisatie betekent in dit geval: het ontwikkelen, realiseren, (kostendekkend) beheren en het in stand houden van (de doelstellingen van) het streefbeeld. De algemene verplichting van de provincie is om hiervoor geld en (de verworven) onroerende zaken -op marktconforme wijze- aan de gebiedscoöperatie ter beschikking te stellen. De samenwerkingsovereenkomst heeft -behoudens verlenging- een looptijd van 12 jaar. De gebiedscoöperatie zal de maatregelen die moeten leiden tot het bereiken van de doelstellingen uit het streefbeeld zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen een termijn van 8 jaar na ondertekening realiseren (zijnde eind 2026). Voor het verstrijken van de looptijd van de overeenkomst stelt de provincie vast of de doelen zijn behaald.

Een belangrijk onderdeel in de samenwerkingsovereenkomst vormen de zogenaamde 'checks and balances'. In de samenwerkingsovereenkomst zijn verschillende borgingsmechanismen opgenomen die juridisch en financieel zekerheid bieden voor de realisatie van het streefbeeld. De samenwerkingsovereenkomst voorziet in een meerjarenplan waarin het streefbeeld voor de eerste jaren nader wordt uitgewerkt en geconcretiseerd. Voor de uitvoering van dit meerjarenplan stelt de provincie op basis van jaarplannen middelen (geld en onroerende zaken) aan de gebiedscoöperatie ter beschikking waarbij wij zo nodig voorschriften en/of beperkingen kunnen stellen.

De samenwerking gaat nadrukkelijk uit van een strakke plannings- en verantwoordingscyclus ten aanzien van prestaties en de doelmatige en rechtmatige besteding van middelen. Ook geeft de samenwerkingsovereenkomst voorschriften aan de gebiedscoöperatie om te voldoen aan wet- en regelgeving, waaronder aanbestedingsregels, marktconformiteit en (het voorkomen van) staatssteun.

De gebiedscoöperatie kan veel zaken zelfstandig in de uitvoering bepalen. Tegelijkertijd is aan de zijde van de provincie nog steeds een provinciale projectorganisatie nodig voor

contractmanagement. Dit houdt meer specifiek in dat de provincie steeds tijdig de juiste voorwaarden stelt voor de uitvoering van een jaar- of projectplan en er vervolgens ook steeds nauw op toeziet dat de gebiedscoöperatie zich aan die voorwaarden houdt ten einde de financiële en operationele risico's te beperken.

Lessen

- Een gebiedscoöperatie is een goede vorm voor het BvR om het gestolde wantrouwen te overbruggen en de ontwikkeling in beweging te krijgen. Het is wel de vraag of dit model het ideale model is voor nieuwe gebieds- en natuurontwikkeling. De oprichting en begeleiding van een gebiedscoöperatie kost relatief veel tijd en geld. Een gebiedscoöperatie is vooral geschikt als er meerdere belangen zijn die in een bepaald evenwicht moeten worden gediend.
- Als van een te ontwikkelen gebied duidelijk is er een dominante functie is, bijvoorbeeld natuur, recreatie of agrarisch landschap dan zijn andere vormen van sturing doeltreffender en doelmatiger.
- Als er wel wordt gekozen voor een gebiedscoöperatie zorg dan voor een goede samenwerkingsovereenkomst met helderheid over het beschikbare budget, de opdracht, de (haalbare) realisatietermijn en de vorm van besluitvorming. Er is professionele juridische ondersteuning van alle partijen nodig om tot een evenwichtige samenwerkingsovereenkomst met over en weer (afdwingbare) rechten en plichten te komen.
- Een samenwerkingsovereenkomst vraagt om voortdurend zeer gedegen contractmanagement.

Financiële randvoorwaarden

Door het grote economische belang van de uitbreiding van de haven en de dubbeldoelstelling om naast economie ook leefbaarheid te versterken, is een fors budget voor het Buitenland van Rhooon beschikbaar gesteld van 117,5 miljoen euro. Met deze middelen kunnen onder andere gronden worden verworven, proceskosten worden betaald en de pacht prijs worden verlaagd. Een van de investeringen die is gedaan, is de inschakeling van een consortium van deskundigen om de voortgang te monitoren en inhoudelijk advies te geven aan de gebiedscoöperatie over de te nemen maatregelen.

Er wordt in het BvR volop geëxperimenteerd met nieuwe teelmethoden en gewassen om zo vorm en inhoud te geven aan natuurinclusieve landbouw. Een ontwikkelpunt is de afzet van natuurinclusief geteelde landbouwproducten. Er zijn voor verschillende gewassen afzetmarkten gevonden, waar een hogere prijs wordt betaald voor de natuurinclusieve teeltmethode. Hier is nog wel een ontwikkelopgave om voor meer gewassen en producten afzetmarkten te vinden. Vanuit het consortium wordt daarbij sinds kort ondersteuning geleverd. De afspraak is dat de gebiedscoöperatie zich inspant voor kostendekkend beheer.

Lessen

- Zorg dat bij het starten van een proces van gebiedsontwikkeling helder is op welke wijze de bekostiging plaatsvindt. Stel een taakstellend budget op, waarbij helder is wat de kostenposten zijn: proces, grondverwerving, inrichting, beheer & onderhoud en exploitatie.
- Zorg voor een heldere procedure hoe over de inzet van middelen wordt besloten.
- En stem de ambities af op de hoeveel beschikbare middelen.
- Het BvR was door de directe relatie met de aanleg van de Tweede Maasvlakte en het belang van de Rijksoverheid een uitzonderlijk project van gebiedsontwikkeling. Bij andere natuur- en recreatiegebieden in Zuid-Holland zal het budget (aanzienlijk) lager zijn. Het kopiëren van de aanpak van het BvR is niet zonder meer mogelijk.
- Een belangrijke randvoorwaarde voor een gezonde financiële exploitatie is het leveren van meerwaarde en het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen van natuurinclusieve landbouw. Het gaat om meerwaarde in de afzet van (lokale) herkenbare producten uit het Buitenland van Rhoon via korte ketens, kringlooplandbouw en/of biologische certificering. En meerwaarde door combinaties met recreatie en bijdragen aan een kostendekkend beheer en instandhouding van het streefbeeld. Als het BvR hier succesvol in is, dan kan dat ook in andere gebieden in de provincie worden toegepast.

5.4 Leren van de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon

In deze evaluatie staat het proces tot aan de vorming van de gebiedscoöperatie centraal. We hebben beschreven hoe een patstelling is ontstaan en welke elementen eraan bijgedragen hebben dat er een nieuwe dynamiek ontstond. Met het opstellen van het streefbeeld, het ondertekenen van de samenwerkingsovereenkomst en de oprichting van de gebiedscoöperatie is een nieuwe fase aangebroken in een proces dat nog lang niet is afgelopen. Het zou dan ook goed zijn om over een jaar of zes à acht dit proces opnieuw te evalueren.

Bijlage A - Interviews

Interview	Naam	Organisatie/rol
1		Voorzitter Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon
2		Wethouder Albrandswaard
3		Zuid-Hollands Landschap
4		LTO-Noord, voorzitter Zuid-Holland
5		Voormalig kwartiermaker
6		Advocaat en penvoerder overeenkomst ZH en gebiedscoöperatie
7		Provincie Zuid-Holland (interim projectmanager BvR)
8		Voormalig gedeputeerde Zuid-Holland
9		Agrarisch ondernemer, Combinatie Zegenspolder B.V.
10		Polderdochters
11		Zorgboerderij de Buijtenhof
12		Voormalig onafhankelijk projectleider BvR (2016-2019)
13		Voorzitter Vereniging Carnisse Grienden
14		Juridisch adviseur namens de coöperatie BvR
Interviews afgenomen in het kader van eindevaluatie PMR m.b.t. Buitenland van Rhoon		
1	Tafel van Borging	Alle leden in een gezamenlijke sessie
2		Voorzitter Tafel van Borging
3		Ministerie van Economische Zaken
4		Provincie Zuid-Holland (voormalig omgevingsmanager)
Begeleiding en inbreng vanuit de provincie Zuid-Holland		
1		senior medewerker Water en Groen
2		programmamanager PMR/750 ha
3		projectleider Grondzaken

Bijlage B - Bronnenlijst

Bronnen
<ul style="list-style-type: none">
• Integrale Rapportage Visie en Vertrouwen 2016 t/m 2019
<ul style="list-style-type: none">
• Uitwerkingsovereenkomst 750 ha (2005) Addendum
<ul style="list-style-type: none">
• Voortgangsrapportages PKB/750 ha 1 t/m 14
<ul style="list-style-type: none">
• May, J. & C. Verdaas (2019). Lessen uit het Buitenland van Rhoo. ROmazine, jaargang 37, nr. 12.
<ul style="list-style-type: none">
• Gemeente Albrandswaard. Bestemmingsplan Buitenland van Rhoo, versie 17 juni 2013.
<ul style="list-style-type: none">
• Heijkoop, J. (2011). Visiedocument het Buitenland van Rhoo.
<ul style="list-style-type: none">
• Vereniging Nederlandse Cultuurlandschap (2014). Levend Buitenland van Rhoo: zorg voor natuurrijk en idyllisch landschap voor Stadsregio Rotterdam.
<ul style="list-style-type: none">
• Veerman, C. (2014). "Behoud de polders van het Buitenland van Rhoo": een verkennend onderzoek.
<ul style="list-style-type: none">
• Verdaas, C., J.J. de Graeff & J. de Groot (2016). Kansen pakken in het Buitenland van Rhoo: Samenwerken in een coöperatieve gebiedsontwikkeling.
<ul style="list-style-type: none">
• Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoo (2018) Streefbeeld Buitenland van Rhoo.
<ul style="list-style-type: none">
• Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoo (2018). Jaarplan 2019 Buitenland van Rhoo
<ul style="list-style-type: none">
• Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoo (2020). Jaarplan 2021 Buitenland van Rhoo
<ul style="list-style-type: none">
• Samenwerkingsovereenkomst Buitenland van Rhoo
<ul style="list-style-type: none">
• Akte van oprichting Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoo
<ul style="list-style-type: none">
• Ecorys (2020). Evaluatie Project Mainportontwikkeling Rotterdam
<ul style="list-style-type: none">
• Provincie Zuid-Holland (2007). Startnotitie m.e.r. Landschapspark Buytenland
<ul style="list-style-type: none">
• Planologische Kernbeslissing Project Mainportontwikkeling Rotterdam (2006): deel 4 Definitieve tekst na parlementaire instemming
<ul style="list-style-type: none">
• Basisrapportage Project Mainportontwikkeling Rotterdam, peildatum 1 september 2006

Bijlage C - Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een korte beschrijving gegeven van hoe de gebiedscoöperatie is georganiseerd. Dat laat zien hoe de verschillende belangen zijn geborgd en langs welke lijn tot besluitvorming wordt gekomen. De relatie met de provincie Zuid-Holland krijgt daarbij bijzonder aandacht.

Organisatie

De opbouw van de Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon is weergegeven in figuur C.1

Figuur C.1 Organogram Buitenland van Rhoon

Bron: Jaarplan Buitenland van Rhoon 2019

Stafbureau

De organisatie van de gebiedscoöperatie bestaat uit een klein stafbureau met, naast de directeur/programmamanager, een officemanager (16 uur per week), een gebiedsbeheerder (20 uur per week) en een communicatieadviseur (16 uur per week). De organisatie wordt voor organisatie-bedrijfsvoering ondersteund door de inhuur van externe expertise. Denk daarbij aan ICT-experts, rentmeester en juridisch-advies. In het kader van de nieuwe gewassen en alternatieve teelten wordt een afzet coördinator ingehuurd, die als opdracht heeft samen met de gebiedscoöperatie en de afzetcommissie een afzetstrategie te formuleren en uit te rollen.

Externe expertise

De coöperatie en ondernemers in het gebied worden daarnaast ook inhoudelijk begeleid door externe adviseurs. Via de raamovereenkomst Lerend Beheren en Onderzoek wordt op het gebied van landbouw en natuur advies ingewonnen bij een consortium bestaande uit Sovon, Delphy, Louis Bolk Instituut, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Natuurbalans en Wageningen Universiteit. Hiervoor heeft in 2019 een aanbestedingstraject gelopen. Deskundigheid op het gebied van recreatie en infrastructuur wordt apart aanbesteed en ingehuurd.

Bestuur en Raad van Advies

Het bestuur vertegenwoordigt de coöperatie. Het bestuur van de coöperatie bestaat uit een voorzitter (12 uur per week) en drie bestuursleden. In de samenstelling van het bestuur zijn de portefeuilles voor de belangen van natuur, recreatie, cultuurhistorie en landbouw belegd. De Raad van Advies bestaat uit 5 leden die zich vanuit relevante expertise richten op de brede doelstelling van de coöperatie en komt 4 keer per jaar samen. Zij maken geen deel uit van het bestuur en kunnen ook geen lid zijn van de coöperatie.

Leden

De leden van de coöperatie zijn ondernemers en organisaties die een actieve bijdrage leveren aan het realiseren van de doelen van de coöperatie. Particulieren kunnen geen lid worden. Alle leden tekenen voor de doelen van de coöperatie en daarmee voor de inhoud van dit streefbeeld. Zij moeten zich schriftelijk aanmelden bij het bestuur en door het bestuur als lid zijn toegelaten. De coöperatie kan iemand het lidmaatschap ontzeggen als zij tenminste twee jaar lang géén bijdrage hebben geleverd aan de realisatie van de doelen. Er vindt ten minste eenmaal per jaar een algemene ledenvergadering plaats.

Doelen, besluitvorming en monitoring

Doelen

De centrale doelstelling van de gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooen is gericht op het realiseren van het streefbeeld. Alle activiteiten en middelen van de coöperatie zijn daarop gericht en de ambitie is om dit binnen een termijn van 10 jaar te bereiken.⁵ De gebiedscoöperatie stelt een meerjarenplan op waarin staat beschreven welke inrichtings- en beheersmaatregelen de coöperatie in de komende 4 tot 6 jaar zal ondernemen om de doelen uit het streefbeeld te realiseren. Dit meerjarenplan wordt jaarlijks geactualiseerd. Daarnaast stelt de coöperatie ieder jaar een jaarplan op met een beschrijving van de maatregelen in dat betreffende jaar en de resultaten van de monitoring van lopende jaarplannen. De jaarplannen en eventuele ad hoc projectplannen dienen als basis voor het beschikbaar stellen van budget door de provincie. Wanneer uit de monitoring blijkt dat de realisatie van de doelen achterblijft ten opzichte van de verwachtingen zoekt de coöperatie met behulp van aanvullende gezaghebbende (onafhankelijke) experts naar mogelijke aanpassingen in het meerjarenplan, zowel in de inrichting als in het beheer.

Besluitvorming

Besluitvorming binnen de coöperatie vindt plaats volgens het consent-principe. Dit houdt in dat besluiten pas worden genomen als geen van de leden een overwegend en beargumenteerd bezwaar heeft. Leden van de coöperatie met hun verschillende belangen worden zo gedwongen om aan gezamenlijke beeldvorming te doen. Er wordt op deze manier geen stemrecht toegekend aan leden en getracht de verschillende belangen evenredig mee te nemen in de besluitvorming. Indien er geen consent is wordt de besluitvorming met 3 werken uitgesteld. Als er in de daaropvolgende ALV wederom geen consent gevonden wordt, neemt het bestuur een beslissing met ten minste $\frac{3}{4}$ meerderheid.

---

⁵ Zie streefbeeld Buitenland van Rhooen (2018) voor een verdere uiteenzetting van de doelen, besluitvorming en monitoring door de gebiedscoöperatie

Monitoring

De gebiedscoöperatie hanteert een leer- en borgingscyclus waarin drie niveaus zijn te onderscheiden. Uitgangspunt daarbij is dat de monitoring in opdracht van de coöperatie wordt uitgevoerd door een deskundige onafhankelijke partij. In opdracht van de coöperatie stelt deze deskundige onafhankelijke partij ook een meerjarig monitoringsplan op. Het plan richt zich op:

- De realisatie van de doelen: in hoeverre worden de doelstellingen van het streefbeeld gehaald?
- De beleidsuitvoering: effectiviteit en tempo van de uitvoering van de plannen
- Het lerend beheren: aanvullende monitoring van het totaal van de natuurinclusieve landbouw als input voor het lerend beheren.

De resultaten van deze monitoring zijn openbaar en de coöperatie legt de jaarlijkse monitoring (een soort kompas) voor aan de Raad van Advies en betreft het advies van deze raad bij de verdere besluitvorming.

Samenwerkingsovereenkomst

In 2018 hebben de provincie Zuid-Holland en de gebiedscoöperatie een samenwerkingsovereenkomst getekend voor een periode van 12 jaar, waarin rollen, taken en verantwoordelijkheden van beide partijen zijn vastgelegd. In de overeenkomst is bepaald dat de coöperatie verantwoordelijk is voor de planvorming, realisatie en beheer van het Buitenland van Rhooon. Zij kan daarbij binnen de kaders van de samenwerkingsovereenkomst en de inhoud van het streefbeeld vrij handelen om doelstellingen te verwezenlijken. De provincie op zijn beurt, faciliteert de realisatie van de doelstellingen door financiële middelen en onroerende zaken aan de coöperatie ter beschikking te stellen. Daarnaast ziet de provincie toe op een rechtmatige, efficiënte en doelmatige inzet van middelen. Hiertoe beoordeelt de provincie de door de coöperatie opgestelde (meer)jarenplannen en projectplannen, alsmede de verantwoording over de uitvoering van deze plannen. De samenwerkingsovereenkomst is integraal opgenomen als Bijlage D.

Bijlage D - Samenwerkingsovereenkomst

Samenwerkingsovereenkomst Buitenland van Rhoon

Definitief v1.00, d.d. 22-10-2018

PARTIJEN:

1. De provincie Zuid-Holland, zetelend te 's-Gravenhage, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door J.F. Weber, daartoe rechtsgeldig gemachtigd door de Commissaris van de Koning, handelde ter uitvoering van het besluit van het gedeputeerde staten van 20 november 2018 met kenmerk PZH-2018-668899210. Hierna te noemen "de provincie".

2. De coöperatie Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon U.A., gevestigd te Rhoon, te dezen rechtsgeldig vertegenwoordigd door [REDACTED] Hierna te noemen: "de gebiedscoöperatie"

IN AANMERKING NEMENDE DAT:

- De provincie in 2006 van het Rijk in het kader van de PKB PMR de opdracht heeft gekregen om een circa 600 hectare groot natuur- en recreatiegebied in de gemeente Albrandswaard te ontwikkelen.
- De provincie daartoe een taakstellend geïndexeerd budget van het Rijk ter beschikking gesteld heeft gekregen.
- De raad van de gemeente Albrandswaard op 26 april 2010 het bestemmingsplan "Buitenland van Rhoon" heeft vastgesteld, welk plan op 27 juni 2012 onherroepelijk is geworden, en welk plan voorziet in bestemmingen ten behoeve van natte natuur, natuurakkers en recreatie.
- Is gebleken dat er bij bedrijven en bewoners uit het Gebied Buitenland van Rhoon onvoldoende draagvlak bestond voor de uitvoering van de gemaakte plannen en dat een aantal van hen daarom het VNC-plan heeft ontwikkeld.
- De Staatssecretaris van Economische Zaken vervolgens de heer prof. C. Veerman heeft gevraagd om te adviseren over of het mogelijk is om een plan voor het Buitenland van Rhoon te realiseren dat op meer draagvlak in het gebied kan rekenen.
- De heer Veerman vervolgens in 2014 heeft geadviseerd dat afgestapt zou moeten worden van het idee van het ontwikkelen van zogenaamde natte natuur en dat in plaats daarvan gestreefd zou moeten worden naar een gemengd gebied met natuur, recreatie en agrarisch medegebruik. Daarnaast heeft de heer Veerman geadviseerd de uitvoering van dit project over te laten aan een gebiedscoöperatie, bestaande uit diverse belanghebbenden bij en uit het gebied.

DEFINITIEF (V1.00)

- Het advies van de heer Veerman in grote lijnen vervolgens is omarmd door de Staatssecretaris van Economische Zaken, alsmede door de Tweede Kamer, waarbij eerstgenoemde de provincie heeft gevraagd voorstellen te doen voor de vervolgaanpak.
- De provincie naar aanleiding van dit verzoek aan een drietal kwartiermakers, de heer C. [REDACTED] heeft gevraagd om te adviseren over de manier waarop de door de heer Veerman voorgestelde gebiedscoöperatie zou moeten opgericht en ingericht. De kwartiermakers hebben het gevraagde advies op 23 mei 2016 gegeven.
- Provinciale Staten op 14 september 2016 op basis van een (gewijzigde) voordracht van Gedeputeerde Staten, onder het gelijktijdig aannemen van een motie en twee amendementen met randvoorwaarden, hebben besloten om hen te vragen de realisatie van het Gebied Buitenland van Rhoon ter hand te nemen overeenkomstig de adviezen van de heer Veerman en de kwartiermakers.
- Diverse partijen in het gebied vervolgens de handschoen hebben opgepakt om de Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon U.A. op te richten, hetgeen op 29 juni 2018 is gebeurd.
- De provincie sinds november 2017 overleg heeft gevoerd met de (beoogde) vertegenwoordigers van de gebiedscoöperatie om te komen tot een samenwerkingsovereenkomst ter uitvoering van de overheidstaak strekkende tot de duurzame ontwikkeling en het beheer van het Gebied Buitenland van Rhoon en het bereiken van de natuur-, recreatie- en agrarische doelstellingen.
- Vertegenwoordigers van de gebiedscoöperatie gelijktijdig in overleg zijn geweest met vertegenwoordigers van natuurorganisatie, om de ideeën voor het gebied zoals neergelegd in de adviezen van de heer Veerman en de Kwartiermakers en het daarop volgende besluit van provinciale staten van 14 september 2016, uit te werken tot een zo concreet mogelijk Streefbeeld.
- De provincie en de gebiedscoöperatie heden overeenstemming hebben bereikt over de inhoud van het Streefbeeld, alsmede over hoe zij hun onderlinge samenwerking vorm zouden willen geven.
- De samenwerking tussen de provincie en de gebiedscoöperatie moet leiden tot de duurzame ontwikkeling en het beheer van het Gebied Buitenland van Rhoon, overeenkomstig de natuur-, recreatie- en agrarische doelstellingen zoals geformuleerd in het Streefbeeld.
- Partijen de tussen hen bestaande overeenstemming hebben vastgelegd in de onderhavige samenwerkingsovereenkomst, welke overeenkomst in belangrijke mate het karakter heeft van een raamovereenkomst van opdracht, ook omdat partijen onderkennen dat voor hen in dit stadium slechts beperkt valt te voorzien hoe zij in deze, langdurig beoogde, samenwerking om willen gaan met een grote diversiteit aan concrete plannen en initiatieven.
- Partijen tegen die achtergrond nadrukkelijk de bedoeling hebben om aan de onderhavige samenwerkingsovereenkomst op een redelijke, loyale en constructieve manier uitvoering te geven, zoals passend is bij de wijze van samenwerking die nodig is om het Buitenland van Rhoon succesvol te ontwikkelen, te beheren en in stand te houden.

DEFINITIEF (V1.00)

KOMEN HET NAVOLGENDE OVEREEN:

1 Begripsbepalingen

Derden partijen	alle natuurlijke en rechtspersonen, anders dan de bij deze overeenkomst en niet zijnde leden
Gebied Buitenland van Rhoon	Het gebied zoals aangeduid op figuur 3.6 van de PKB PMR
Leden	alle natuurlijke en rechtspersonen die lid zijn van de gebiedscoöperatie
PKB PMR	Planologische Kernbeslissing Project Mainportontwikkeling Rotterdam
Streefbeeld:	Streefbeeld Buitenland van Rhoon zoals door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland vastgesteld op 3 juli 2018

INLEIDENDE BEPALINGEN EN ALGEMENE VERPLICHTINGEN

2 Doel van de samenwerking – het Streefbeeld

- 2.1 De provincie en de gebiedscoöperatie zullen samenwerken met als doel de duurzame ontwikkeling, verwezenlijking, het beheer en de instandhouding van het Buitenland van Rhoon overeenkomstig het Streefbeeld.
- 2.2 Partijen hebben de natuur-, recreatie- en agrarische doelstellingen voor het Buitenland van Rhoon vastgelegd in het Streefbeeld. Daarnaast hebben partijen in het Streefbeeld vastgelegd welke maatregelen de gebiedscoöperatie in elk geval zal treffen om die doelstellingen te bereiken. Voor zover een maatregel in het Streefbeeld als optioneel is aangeduid en blijkt dat het treffen van die maatregel bevorderlijk zal zijn voor het verwezenlijken of in stand houden van de doelstellingen, zullen partijen in het kader van het meerjarenplan in overleg bepalen of die maatregel zal worden getroffen. Dit laatste geldt ook, voor zover met betrekking tot een maatregel in het Streefbeeld slechts een bepaald minimum is vastgelegd en blijkt dat het doen van meer dan het minimum bevorderlijk is voor het verwezenlijken of in stand houden van de doelstellingen.
- 2.3 De inhoud van het Streefbeeld kan op verzoek van een van de partijen, doch uitsluitend met instemming van beide partijen worden gewijzigd.

3 De taakverdeling tussen partijen

- 3.1 Ten behoeve van de ontwikkeling en verwezenlijking van de doelstellingen zal de gebiedscoöperatie de planvorming, de realisatie en het beheer van het Buitenland van Rhoon ter hand nemen. De gebiedscoöperatie vormt met betrekking tot deze taken bovendien het exclusieve aanspreekpunt voor leden of derden. De gebiedscoöperatie heeft binnen de kaders van deze overeenkomst en de inhoud van het Streefbeeld, beleids- en handelingsvrijheid ter zake van de wijze waarop zij door middel van het treffen van maatregelen wenst deze doelstellingen wil verwezenlijken.
- 3.2 De provincie zal op haar beurt, overeenkomstig het bepaalde in deze overeenkomst, de realisatie van de doelstellingen door de gebiedscoöperatie faciliteren, onder meer door daartoe financiële middelen en onroerende zaken aan de gebiedscoöperatie ter beschikking te stellen om daarmee in opdracht van de provincie het Streefbeeld te realiseren. Daarnaast

DEFINITIEF (V1.00)

- zal de provincie toezicht houden op een rechtmatige, efficiënte en doelmatige nakoming van hetgeen partijen zijn overeengekomen.
- 3.3 Bij het vormgeven van hun samenwerking zullen partijen zich laten leiden door het belang bij het behalen van de doelstellingen uit het Streefbeeld, alsook door elkaanders redelijke belangen.

4 Verplichtingen provincie m.b.t. financiële middelen en onroerende zaken

- 4.1 De provincie zal ten behoeve van het opstarten van de gebiedscoöperatie in het jaar 2018 een bedrag van € 250.000,- excl. btw ter beschikking stellen. Dit bedrag is geormerkt voor het gebruik ten behoeve van het opzetten van de organisatie van de gebiedscoöperatie, algemene apparaatskosten, de bezoldiging van het bestuur, eventueel personeel, externe adviseurs et cetera. Daarnaast zal de provincie ten behoeve van de organisatie van de gebiedscoöperatie de boerderij De Vlakkenburg, plaatselijk bekend als Essendijk 24 te Rhoon (3161EE), aan de gebiedscoöperatie ter beschikking stellen.
- 4.2 De provincie zal ten behoeve van de uitvoering van de provinciale overheidstaak, welke taak onder verantwoordelijkheid van de gebiedscoöperatie wordt uitgevoerd en die de gebiedscoöperatie als opdracht aanvaardt, financiële middelen ter beschikking stellen aan de gebiedscoöperatie. Dit zal geschieden naar aanleiding van door de gebiedscoöperatie ingediende en door de provincie goedgekeurde jaarplannen en projectplannen op de wijze zoals is beschreven in de artikelen 7 en 8. Daarnaast zal de provincie de kosten dragen van de in mandaat of bij machtiging door het bestuur van de coöperatie verstrekte middelen als bedoeld in artikel 9.
- 4.3 De provincie zal de aan haar in het gebied Buitenland van Rhoon in eigendom toebehorende onroerende zaken exclusief reserveren ten behoeve van de gebiedscoöperatie en desgevraagd aan de gebiedscoöperatie ter beschikking stellen, met uitzondering van:
- onroerende zaken zoals gespecificeerd in bijlage 2 onder de daarin genoemde beperkingen;
  - onroerende zaken in het Gebied Buitenland van Rhoon die de provincie na het moment van ondertekening van deze overeenkomst in eigendom heeft verworven maar waarover de provincie nog niet vrijelijk kan beschikken (bijvoorbeeld vanwege een recht van voortgezet gebruik).
- 4.4 De terbeschikkingstelling van onroerende zaken aan de gebiedscoöperatie zal geschieden zodra de onroerende zaken nodig zijn voor de uitvoering van door de gebiedscoöperatie ingediende en door de provincie goedgekeurde jaarplannen of projectplannen.

5 Algemene en organisatorische verplichtingen gebiedscoöperatie

- 5.1 De gebiedscoöperatie zal zich maximaal inspannen om de maatregelen die moeten leiden tot het bereiken van de doelstellingen uit het Streefbeeld zo spoedig mogelijk, maar uiterlijk binnen een termijn van 8 jaar te realiseren. In het geval van onvoorziene omstandigheden kunnen partijen een afwijkende termijn overeenkomen.
- 5.2 De gebiedscoöperatie zal zich voorts inspannen voor het duurzaam beheren en in stand houden van het gebied Buitenland van Rhoon overeenkomstig de doelstellingen uit het Streefbeeld.
- 5.3 Bij het plegen van voornoemde inspanning zal de gebiedscoöperatie zich ten opzichte van de provincie gedragen als een goed huisvader en alle mogelijke zorg betrachten om een effectieve, rechtmatige en efficiënte uitvoering van het Streefbeeld te bewerkstelligen.
- 5.4 De gebiedscoöperatie en de provincie onderkennen het belang bij het fiscaal optimaliseren van hun samenwerking. Partijen zullen tussentijds evalueren in hoeverre dit wordt bereikt binnen de huidige rechtsvorm en organisatie van de gebiedscoöperatie, alsook binnen de huidige opzet van

DEFINITIEF (V1.00)

de samenwerking. Indien uit deze evaluatie blijkt dat de rechtsvorm van coöperatie in de zin van artikel 2:53 BW - vanwege haar fiscale positie - leidt tot substantieel hogere kosten dan wanneer was gekozen voor de rechtsvorm van vereniging in de zin van artikel 2:26 BW, dan zal de gebiedscoöperatie haar rechtsvorm desgevraagd omzetten in een vereniging.

- 5.5 De gebiedscoöperatie garandeert richting de provincie de correcte nakoming van het bepaalde in haar statuten, waaronder in het bijzonder het bepaalde met betrekking tot het recht van derden om lid te worden van de gebiedscoöperatie, de onafhankelijke positie van de voorzitter, de evenwichtige samenstelling van het bestuur, alsook de samenstelling en betrokkenheid van de adviesraad. Daarnaast garandeert de gebiedscoöperatie, ook door middel van haar statuten, richting de provincie dat:
- Leden van het bestuur zullen beschikken over een verklaring omtrent het gedrag ten behoeve van een door de provincie vast te stellen screeningsprofiel.
  - Leden van het bestuur niet zullen deelnemen aan de beraadslaging of stemming over besluiten die rechtstreeks hun belangen raken, bijvoorbeeld omdat het besluit betrekking heeft op onroerende zaken van het betreffende bestuurslid of zijn bedrijf.
  - Zij haar statuten niet zal wijzigen op een wijze die redelijkerwijs afbreuk zou kunnen doen aan de gerechtvaardigde belangen van de provincie.
- 5.6 De gebiedscoöperatie verbindt zich er jegens de provincie toe om de door de provincie in overleg met de gebiedscoöperatie nader vast te stellen maximale vergoedingen voor bestuursleden en externe adviseurs na te leven, welke vergoedingen jaarlijks kunnen worden geïndexeerd met goedkeuring van de provincie.

UITVOERING OVERHEIDSTAAK

6 Meerjarenplan

- 6.1 De gebiedscoöperatie zal ieder jaar een meerjarenplan opstellen, c.q. het meerjarenplan van vorig jaar actualiseren. Het meerjarenplan zal in elk geval het volgende omvatten:
- Een beschrijving van de maatregelen die de gebiedscoöperatie in de komende 4 tot 6 jaar beoogt te treffen, met het oog op het verwezenlijken van de doelstellingen uit het Streefbeeld, waarbij ook de resultaten uit de monitoring zijn betrokken;
  - Een voorlopige inschatting van de financiële consequenties van de in de gekozen periode te treffen maatregelen, alsmede de kosten en baten van het beheer van het Gebied Buitenland van Rhooon door de gebiedscoöperatie.
- 6.2 De gebiedscoöperatie zal het concept van het meerjarenplan ter goedkeuring voorleggen aan de provincie. De provincie zal in dat kader beoordelen of de gebiedscoöperatie door middel van uitvoering van de maatregelen als beschreven in het meerjarenplan afdoende invulling zou geven aan de in artikel 5 omschreven inspanningsverplichting en of zij het aannemelijk acht dat deze maatregelen in voldoende zouden bijdragen aan het verwezenlijken van de doelstellingen uit het Streefbeeld.
- 6.3 De termijnen die gelden voor het jaarplan als bedoeld in artikel 7.1, 7.4, 7.6 en 7.7 zijn van overeenkomstige toepassing op het indienen en goedkeuren van het meerjarenplan.
- 6.4 De gebiedscoöperatie zal zich ertoe inspannen om de maatregelen die zijn genoemd in het door de provincie goedgekeurde meerjarenplan uit te voeren binnen de daarvoor genoemde termijn.

7 Jaarplan

- 7.1 De gebiedscoöperatie zal ieder jaar, uiterlijk op 15 september, een jaarplan indienen bij de provincie met betrekking tot het volgende kalenderjaar.

DEFINITIEF (V1.00)

- 7.2 Het jaarplan dient te strekken tot verwezenlijking van de doelstellingen uit het Streefbeeld, overeenkomstig het goedgekeurde meerjarenplan.
- 7.3 Het jaarplan zal in elk geval het volgende omvatten:
- a) Een beschrijving van de maatregelen die de gebiedscoöperatie in het betreffende jaar voornemens is te treffen, zowel qua realisatie als qua beheer, voorzien van:
    - i. Een gespecificeerde opgave van de kosten die gemoeid zullen zijn met het treffen van deze maatregelen en waarvoor de gebiedscoöperatie middelen van de provincie ter beschikking gesteld wil krijgen;
    - ii. Een beschrijving van hoe de uitkomsten van de monitoring als bedoeld in artikel 12 bij de planvorming is betrokken;
    - iii. Zo nodig een onderbouwing dat voorgenomen maatregelen daadwerkelijk in dat jaar kunnen worden gerealiseerd;
    - iv. Een onderbouwing dat, indien van toepassing, het bepaalde in artikel 10 is of zal worden nageleefd;
    - v. Een onderbouwing dat de wijze van uitvoering van de voorgenomen maatregelen niet leidt tot een onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de maatregelen betrokken leden of derden.
  - b) Een beschrijving van de overige activiteiten van de gebiedscoöperatie in het betreffende jaar, alsmede een specificatie van de (apparaats)kosten die daarmee zullen zijn gemoeid en waarvoor de gebiedscoöperatie middelen van de provincie ter beschikking gesteld wil krijgen, waaronder (maar niet beperkt tot):
    - i. de vergoeding voor de bezoldiging van het bestuur;
    - ii. een vergoeding voor de kosten van eventueel ander personeel;
    - iii. een vergoeding van algemene apparaatskosten;
    - iv. een vergoeding voor de kosten van externe adviseurs;
  - c) Een specificatie van en onderbouwing voor een eventuele post voor onvoorziene kosten, waarvoor de gebiedscoöperatie middelen van de provincie ter beschikking gesteld wil krijgen;
  - d) Voor zover de gebiedscoöperatie van de provincie middelen ter beschikking gesteld wil krijgen voor de door haar voorgenomen maatregelen of activiteiten, geldt dat deze kosten op iedere gespecificeerde post marktconform moeten zijn, hetgeen waar nodig aangetoond moet worden aan de hand van een onafhankelijk deskundigenoordeel;
- 7.4 De provincie zal uiterlijk op 1 november aan de gebiedscoöperatie mededelen of en zo ja in hoeverre het jaarplan zal kunnen worden goedgekeurd.
- 7.5 De provincie zal een jaarplan geheel of gedeeltelijk goedkeuren indien:
- a) Er geen grond bestaat tot weigering van de voor de uitvoering van het plan noodzakelijke subsidie op basis van de toepasselijke subsidieverordening of de Algemene wet bestuursrecht;
  - b) Haar voldoende budget en/of onroerende zaken ter vrije beschikking staan om de voor de uitvoering van het plan benodigde middelen te verstrekken;
  - c) Zij van oordeel is dat de gebiedscoöperatie aannemelijk heeft gemaakt dat het plan of onderdelen daarvan in voldoende mate zal of zullen bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen uit het Streefbeeld;
  - d) Zij van oordeel is dat de gebiedscoöperatie heeft voldaan aan de verplichtingen als bedoeld in artikel 7.3 van deze overeenkomst, en;
  - e) De gebiedscoöperatie ook overigens voldoet aan de verplichtingen uit deze overeenkomst.
- 7.6 Indien (een deel van) het jaarplan niet zal kunnen worden goedgekeurd, kan de gebiedscoöperatie op uiterlijk 15 november een aangepast plan indienen.
- 7.7 De provincie zal vóór 1 december van ieder jaar definitief besluiten omtrent goedkeuring van het jaarplan en omtrent de toekenning van middelen voor de uitvoering daarvan. Dit zal geschieden bij besluit van gedeputeerde staten, zo nodig in de vorm van een besluit strekkende tot het

DEFINITIEF (V1.00)

- verlenen van een opdrachsubsidie of een overeenkomst van opdracht. Dit besluit zal in ieder geval worden gemotiveerd voor zover daarin (een deel van) het jaarplan niet wordt goedgekeurd.
- 7.8 De provincie kan aan het besluit tot goedkeuring van het jaarplan en de toekenning van middelen voor de uitvoering daarvan, waaronder financiële middelen en onroerende zaken, voorschriften en/of beperkingen verbinden. Deze voorschriften en/of beperkingen kunnen onder meer betrekking hebben op:
- het beperken van de financiële risico's van de provincie en/of de gebiedscoöperatie;
  - het sluiten van een uitvoeringsovereenkomst met de gebiedscoöperatie of met derden of leden die de uitvoering van de maatregelen ter hand zullen moeten nemen;
  - het bereiken van de doelstellingen uit het Streefbeeld;
  - de mogelijkheid van duurzaam en zo veel mogelijk kostendekkend beheer door de gebiedscoöperatie;
  - de naleving van het aanbestedingsrecht, het bieden van een level-playing-field of het voorkomen van staatssteun.
- 7.9 De gebiedscoöperatie garandeert dat zij ter beschikking gestelde onroerende zaken alleen ter beschikking stelt aan leden, alsmede dat zij het gebruik dat leden van deze gronden maken zo spoedig mogelijk beëindigt indien:
- i. Het lid aan wie de gronden in gebruik zijn gegeven géén lid (meer) is van de gebiedscoöperatie;
  - ii. blijkt dat de maatregelen die ingevolge het ingediende plan samenhangen met het in gebruik geven van deze gronden aan het betreffende lid niet, niet tijdig of niet volledig zijn uitgevoerd, het voorgaande behoudens het geval van overmacht;
  - iii. de gebiedscoöperatie van oordeel is dat het betreffende lid onvoldoende bijdraagt aan het realiseren van de maatregelen die noodzakelijk zijn voor het bereiken van de doelstellingen uit het Streefbeeld.
- 7.10 De provincie zal vóór 1 januari van het volgende jaar zorgdragen voor betaling van de financiële middelen die worden toegekend. Indien voor de uitvoering van het jaarplan onroerende zaken ter beschikking moeten worden gesteld zal dit, in overleg met de gebiedscoöperatie, zo spoedig als mogelijk en als nodig geschieden.
- 7.11 De gebiedscoöperatie is gehouden tot uitvoering van de activiteiten waarvoor zij een jaarplan heeft ingediend, dat is goedgekeurd en waarvoor zij middelen ter beschikking gesteld heeft gekregen.

8 Projectplan

- 8.1 De gebiedscoöperatie kan bij de provincie een projectplan indienen ter verkrijging van middelen van de provincie ter uitvoering van één samenhangend project dat niet is opgenomen in een jaarplan en dat ook niet kan worden gerealiseerd door middel van toepassing van artikel 9.
- 8.2 Een projectplan kan op ieder moment bij de provincie worden ingediend. De provincie zal uiterlijk binnen 6 weken na ontvangst van het projectplan aangeven of daarvoor al dan niet middelen zullen kunnen worden toegekend. Indien de provincie beslist geen middelen toe te kennen voor het project, zal de provincie aangeven of, en zo ja hoe, het project kan worden aangepast zodat daarvoor wel middelen kunnen worden toegekend.
- 8.3 Het bepaalde in artikel 7.2, 7.3, 7.5, 7.8 en 7,10 is van overeenkomstige toepassing op het indienen en goedkeuren van een projectplan.
- 8.4 De provincie zal binnen 6 weken na goedkeuring van het projectplan zorgdragen voor betaling van de financiële middelen die worden toegekend. Indien voor de uitvoering van het projectplan onroerende zaken ter beschikking moeten worden gesteld zal dit, in overleg met de gebiedscoöperatie, zo spoedig als mogelijk en nodig geschieden.

DEFINITIEF (V1.00)

9 Kleine plannen

- 9.1 Gedeputeerde Staten van de provincie zullen aan het bestuur van de coöperatie mandaat verlenen om subsidie te verstrekken aan leden overeenkomstig daartoe door Gedeputeerde Staten op te stellen aanwijzingen.

10 Aanbestedingsrecht en gelijke kansen

- 10.1 Voor zover de gebiedscoöperatie een jaarplan of een projectplan uitvoert, is de gebiedscoöperatie verplicht alle ter zake aanbestedingen geldende wet- en regelgeving, alsmede het toepasselijke aanbestedingsbeleid van de provincie in acht te nemen en toe te passen, ook ingeval van opdrachten onder de drempelbedragen als bedoeld in de Aanbestedingswet 2012.
- 10.2 Voor zover de gebiedscoöperatie een jaarplan of een projectplan laat uitvoeren door een lid of een derde, dient de gebiedscoöperatie dit lid of deze derde te verplichten alle ter zake aanbestedingen geldende wet- en regelgeving, alsmede het toepasselijke aanbestedingsbeleid van de provincie in acht te nemen en toe te passen, ook ingeval van opdrachten onder de drempelbedragen als bedoeld in de Aanbestedingswet 2012.
- 10.3 Uit een jaarplan of projectplan dient te blijken dat leden en derden, voor zover vereist, een level-playing-field is geboden of zal worden geboden bij de realisatie van de voorgenomen maatregelen of het ter beschikking stellen van onroerende zaken, alsmede dat gebiedscoöperatie daarbij heeft gehandeld of zal handelen overeenkomstig de daarvoor geldende wet- en regelgeving, alsmede het gelijkheids- en transparantiebeginsel en eventueel provinciaal beleid.
- 10.4 Indien de provincie bij de beoordeling van een jaarplan of projectplan constateert dat sprake is van een aanbestedingsplicht, zal de provincie de gebiedscoöperatie daarover zo spoedig mogelijk informeren. Tevens zal de provincie zich inspannen om de gebiedscoöperatie te ondersteunen in de in artikel 10.1 en artikel 10.2 bedoelde verplichtingen van de gebiedscoöperatie, onder meer door het bieden van advies.
- 10.5 De provincie en de gebiedscoöperatie treden in geval van aanspraken van leden of derden, van welke aard dan ook, in verband met eventuele onjuiste aanbesteding in overleg om te zoeken naar een oplossing.
- 10.6 Indien en voor zover in een rechterlijke uitspraak in eerste aanleg, in kort geding of in een bodemprocedure, wordt geoordeeld dat nakoming en/of uitvoering van de overeenkomst strijdig is met geldend aanbestedingsrecht, dan heeft de provincie het recht om deze overeenkomst al dan niet te beëindigen.

11 Verwerving onroerende zaken

- 11.1 Indien voor de uitvoering van een door de provincie goedgekeurd plan onroerende zaken noodzakelijk zijn en de eigenaar c.q. gebruiker van die gronden niet bereid is om medewerking te verlenen aan die uitvoering, althans om die uitvoering in samenwerking met de gebiedscoöperatie ter hand te nemen, zal de provincie indien de gebiedscoöperatie daarom vraagt, zich inspannen om de betreffende onroerende zaken minnelijk in eigendom te verwerven. Deze onroerende zaken kunnen vervolgens weer aan de gebiedscoöperatie ter beschikking worden gesteld op de wijze als beschreven in de artikelen 4, 7 en 8.
- 11.2 De hiervoor genoemde inspanningsverplichting strekt niet tot het onteigenen van gronden. De provincie is vrij om te beslissen of zij bereid is om daartoe over te gaan.

DEFINITIEF (V1.00)

- 11.3 De provincie zal niet het initiatief nemen tot het verwerven van onroerende zaken in het Gebied Buitenland van Rhoon, behoudens het geval als bedoeld in het eerste lid, of indien de gerechtigde tot de betreffende gronden de provincie daar schriftelijk om verzoekt. Onderhandelingen tussen de provincie en leden of derden die lopen op het moment van het aangaan van deze overeenkomst zullen wel worden afgerond, zulks ter beoordeling van de provincie.

MONITORING & VERANTWOORDING VAN DE GEBIEDSCOÖPERATIE

12 Monitoring

- 12.1 De gebiedscoöperatie zal de ontwikkeling van de doelstellingen en het leren beheer jaarlijks monitoren overeenkomstig het toetsingskader dat is opgenomen in het Streefbeeld. Ten behoeve van deze monitoring draagt de gebiedscoöperatie in het eerste jaar na ondertekening van deze overeenkomst zorg voor een nulmeting.
- 12.2 De gebiedscoöperatie zal de uitvoering van lopende project- en jaarplannen monitoren, ook voor zover de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van die plannen bij leden of derden ligt.
- 12.3 Indien de gebiedscoöperatie op substantiële problemen stuit bij de uitvoering van een project- of jaarplan, zal zij de provincie daarover onverwijld informeren. Partijen zullen in dat geval in overleg zoeken naar een oplossing voor het betreffende probleem.
- 12.4 De gebiedscoöperatie zal de uitkomsten van de monitoring aantoonbaar betrekken bij de door haar op te stellen meerjarenplannen, jaarplannen en projectplannen.
- 12.5 De gebiedscoöperatie draagt zorg voor openbaarmaking van de monitoringsresultaten.

13 Verantwoording

- 13.1 De gebiedscoöperatie zal ieder jaar, uiterlijk op 31 mei, aan de provincie verantwoording afleggen over de uitvoering van het vorige jaarplan. In dit kader zal de gebiedscoöperatie ook verslag doen van de voortgang van alle lopende projectplannen.
- 13.2 De gebiedscoöperatie zal steeds binnen 3 maanden na afronding van de uitvoering van een projectplan daarover verantwoording afleggen aan de provincie.
- 13.3 De gebiedscoöperatie zal daartoe, schriftelijk en voorzien van verifieerbare bescheiden, uiteenzetten:
- of, en in hoeverre, uitvoering is gegeven aan het plan, welke kosten daarmee werkelijk waren gemoeid, op welke manier deze kosten zijn gemaakt. De gebiedscoöperatie zal deze verantwoording gepaard laten gaan van een accountantsverklaring.
  - Wat de uitkomsten zijn van de onder artikel 12 genoemde monitoring en hoe die in toekomstige planvorming zal worden betrokken.
- 13.4 De provincie zal de verantwoording controleren en het college van gedeputeerde staten zal vervolgens overgaan tot definitieve vaststelling van de vergoeding over het betreffende jaar. Indien blijkt dat middelen niet zijn besteed of maatregelen niet zijn uitgevoerd, zullen de betreffende middelen of de middelen die ten behoeve van die maatregelen waren toegekend, worden verrekend of teruggevorderd.
- 13.5 De voorzitter van de gebiedscoöperatie zal in verband met de jaarlijkse verantwoording ook overleg hebben met de verantwoordelijke gedeputeerde van de provincie, om de uitvoering van het project te bespreken.

DEFINITIEF (V1.00)

BEHEER & INSTANDHOUDING

14 Beheer en instandhouding van het Gebied Buitenland van Rhoon

- 14.1 De gebiedscoöperatie zal zich tot het uiterste inspannen om het Gebied Buitenland van Rhoon te beheren en in stand te houden overeenkomstig de doelstellingen uit het Streefbeeld.
- 14.2 De verplichting uit het eerste lid van dit artikel duurt voort ook na ommekomst van de looptijd van deze overeenkomst als bedoeld in artikel 17 (inclusief eventuele verlengingen). Het is nadrukkelijk de bedoeling van partijen dat deze overeenkomst voor wat betreft deze verplichting niet opzegbaar is.

15 Financiering van het beheer en de instandhouding

- 15.1 Partijen onderkennen het belang van een duurzaam beheer en instandhouding van het Gebied Buitenland van Rhoon overeenkomstig de doelstellingen uit het Streefbeeld. Tegen die achtergrond zullen partijen zich er waar mogelijk voor inspannen om de organisatie van de gebiedscoöperatie en hun onderlinge afspraken dusdanig vorm te geven dat de gebiedscoöperatie zo spoedig als met het oog op het bereiken van de doelstellingen redelijkerwijs mogelijk is, in staat is om dit beheer en de instandhouding zo veel mogelijk kostendekkend te verzorgen.
- 15.2 Partijen zullen uiterlijk één jaar vóór ommekomst van de looptijd van deze overeenkomst (laten) evalueren of het voor de gebiedscoöperatie mogelijk zal zijn om het gebied Buitenland van Rhoon na ommekomst van de looptijd kostendekkend te beheren en in stand te houden. Indien blijkt dat dit niet mogelijk is, zullen partijen in overleg bezien hoe welke mogelijkheden er zijn om op een andere wijze – zo nodig met gebruikmaking van het taakstellend budget van de provincie – een kostendekkend beheer te bereiken.
- 15.3 De provincie is niet gehouden tot het ter beschikking stellen van financiële middelen buiten de middelen uit het taakstellend budget.

SLOTBEPALINGEN

16 Bedrijfsgevoelige informatie

- 16.1 Indien partijen in het kader van de uitvoering van deze overeenkomst komen te beschikken over informatie die als bedrijfsgevoelig kan worden aangemerkt, zullen zij daar onderling vertrouwelijk mee omgaan.
- 16.2 Voor wat betreft de provincie kan het gestelde in het eerste lid van dit artikel niet afdoen aan de op haar bestuursorganen rustende verplichtingen uit hoofde van de Wet openbaarheid van bestuur of de Provinciewet.
- 16.3 De coöperatie zal voldoende maatregelen treffen om te verzekeren dat leden niet onevenredig kunnen worden bevoordeeld of benadeeld als gevolg van het verspreiden van door hen aan de gebiedscoöperatie verstrekte informatie. Deze verplichting kan niet afdoen aan de verplichtingen van de gebiedscoöperatie om uit hoofde van deze overeenkomst of een uitvoeringsovereenkomst informatie ter beschikking te stellen aan de provincie.

17 Looptijd en verlenging

- 17.1 Deze overeenkomst wordt aangegaan voor een periode van 12 jaar na het moment van ondertekening.

DEFINITIEF (V1.00)

- 17.2 Deze overeenkomst wordt niet van rechtswege verlengd. Partijen zullen één jaar voor ommekomst van deze overeenkomst in overleg treden over of de doelstellingen als bedoeld in artikel 2 zijn bereikt en over of zij de overeenkomst willen verlengen.
- 17.3 Indien één jaar vóór ommekomst van de looptijd van deze overeenkomst naar het oordeel van de provincie de doelstellingen als bedoeld in artikel 2 nog niet zijn bereikt, kan zij eenzijdig de overeenkomst voor telkens twee jaar verlengen, hetgeen zij uiterlijk zes maanden vóór ommekomst van de looptijd aan de gebiedscoöperatie kenbaar dient te maken.
- 17.4 Indien één jaar vóór ommekomst van de looptijd van deze overeenkomst naar het oordeel van de provincie de doelstellingen als bedoeld in artikel 2 genoegzaam zijn bereikt, zal zij dit de gebiedscoöperatie uiterlijk zes maanden vóór ommekomst van de looptijd mededelen en zullen partijen in overleg treden om te komen tot een overeenkomst omtrent het voortdurende beheer en de instandhouding van het Gebied Buitenland van Rhoon als bedoeld in artikel 14.2.

18 Opzegging en ontbinding

- 18.1 Tussentijdse opzegging van deze overeenkomst is niet mogelijk.
- 18.2 Iedere partij is gerechtigd deze overeenkomst te ontbinden indien de andere partij toerekenbaar is tekortgeschoten in de nakoming van deze overeenkomst, in die mate, dat dit ontbinding van de overeenkomst rechtvaardigt. Artikel 18.4 is van overeenkomstige toepassing.
- 18.3 Daarnaast is iedere partij gerechtigd deze overeenkomst te ontbinden indien er sprake is van omstandigheden die van dusdanige aard en omvang zijn, dat realisatie van de doelstellingen als bedoeld in artikel 2 door de gebiedscoöperatie redelijkerwijs niet meer valt te verwachten en onverkorte instandhouding van deze overeenkomst derhalve niet meer van die partij mag worden verwacht. Artikel 18.4 is van overeenkomstige toepassing.
- 18.4 In het geval van het aflopen (c.q. het niet verlengen) of het ontbinden van deze overeenkomst, zonder dat een nieuwe overeenkomst omtrent het voortdurende beheer en de instandhouding van het Gebied Buitenland van Rhoon als bedoeld in artikel 17.3 tot stand is gekomen, zal de gebiedscoöperatie:
- a) géén aanspraak hebben op enige schadevergoeding ten opzichte van de provincie, eventueel met uitzondering van de vergoeding van frictiekosten door de provincie indien daar gegeven de omstandigheden waaronder de overeenkomst is beëindigd in redelijkheid aanleiding toe bestaat;
  - b) alle onroerende zaken die zij van de provincie ter beschikking gesteld heeft gekregen, op grond van welke titel dan ook, onverwijld en om niet terugleveren aan de provincie. Indien en voor zover op het moment van de ontbinding deze onroerende zaken door de gebiedscoöperatie aan een lid van de gebiedscoöperatie ter beschikking zijn gesteld, zal de provincie de contractuele verplichtingen van de gebiedscoöperatie zo veel mogelijk overnemen;
  - c) Het beheer van het gebied aan de provincie overdragen, in welk kader de gebiedscoöperatie ook alle informatie die de provincie redelijkerwijs nodig kan hebben voor dat beheer aan de provincie ter beschikking moet stellen.
- 18.5 De provincie en de gebiedscoöperatie zullen in het geval van het aflopen (c.q. het niet verlengen) of het ontbinden van deze overeenkomst voorts afspraken maken teneinde een ordentelijke uitvoering van het nog lopende jaarplan of de nog lopende projectplannen mogelijk te maken, zo nodig doordat de provincie de uitvoering van deze plannen ter hand zal nemen.

DEFINITIEF (V1.00)

19 Rechtskeuze, wijzigingen en onvoorziene omstandigheden

- 19.1 Op deze overeenkomst en alle daaruit voortvloeiende afspraken is Nederlands recht van toepassing.
- 19.2 Wijzigingen van deze overeenkomst zijn alleen geldig indien zij schriftelijk als addendum zijn vastgelegd en door beide partijen zijn ondertekend.
- 19.3 In het geval van geschillen of situaties waarin deze overeenkomst niet voorziet, verbinden partijen zich ertoe om eerst met elkaar in overleg te treden. Indien dat noodzakelijk is om een oplossing te bereiken, zullen partijen zich inspannen om dit overleg op bestuurlijk niveau te laten plaatsvinden. Indien ook in dat geval geen oplossing kan worden bereikt, zullen partijen eerst bezien of bindend advies door een onafhankelijke, ter zake deskundige, derde geschikt is om het ontstane geschil te beslechten.

Aldus ondertekend door:

Provincie Zuid-Holland

Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooen U.A.

J.F. Weber
gedeputeerde
26 november 2018

voorzitter
26 november 2018

Bijlagen:

Lijst met onroerende zaken als bedoeld in artikel 4.3

Bijlage E – Akte van oprichting Gebiedscoöperatie

- 1 -

AKTE VAN OPRICHTING

Vandaag, negenentwintig juni tweeduizend achttien, verscheen voor mij, mr. _____
 _____ notaris gevestigd te Lelystad: _____

Gegevens ver... J _____ geboren te Gegevens verwijder... op _____
 dertien juli negentienhonderd tweeëntachtig, als secretaresse werkzaam bij _____
 Notariaat Fenneke Koster-Joenje B.V. en met kantooradres Middendreef 285, 8233
 GT Lelystad, hierbij handelend als schriftelijk gevolmachtigde, blijktens vier aan _____
 deze akte gehechte volmachten, van: _____

1. Gegevens v... _____ geboren te Gegevens ... op zes —
 december negentienhonderd eenenvijftig, zich identificerende met zijn _____
 paspoort, met kenmerk Gegevens verwijderd door KvK, uitgegeven te Albrandswaard, op twaalf —
 december tweeduizend zeventien, wonende te Gegevens verwijderd door KvK
 Gegevens verwijderd door KvK, gehuwd; _____
2. Gegevens v... _____ geboren te Gegevens verwijderd door ... op negenentwintig juli -
 negentienhonderd vijftachtig, zich identificerende met zijn paspoort, met _____
 kenmerk Gegevens verwijderd door KvK, uitgegeven te Albrandswaard, op negentien augustus —
 tweeduizend dertien, wonende te Gegevens verwijderd door KvK _____
 Gegevens verwijderd door KvK ongetrouwd en niet als partner _____
 geregistreerd; _____
3. Gegevens v... _____ geboren te Gegevens ... op vijftwintig maart _____
 negentienhonderd drieëntwintig, zich identificerende met zijn Nederlandse _____
 identiteitskaart, met kenmerk Gegevens verwijderd door KvK, uitgegeven te Albrandswaard, op _____
 zestien januari tweeduizend zeventien, wonende te Gegevens verwijderd door KvK
 Gegevens verwijderd door KvK, gehuwd; _____
4. Gegevens v... _____ geboren te Gegevens ... op twee januari _____
 negentienhonderd zesenvijftig, zich identificerende met zijn rijbewijs, met _____
 kenmerk Gegevens verwijderd door KvK, uitgegeven te Albrandswaard, op zesentwintig juli _____
 tweeduizend zeventien, wonende te Gegevens verwijderd door KvK _____
 Gegevens verwijderd door KvK gehuwd. _____

De comparante, handelend als gemeld, verklaarde bij deze akte een coöperatie op -
 te richten, waarvoor de volgende statuten zullen gelden: _____

Naam en vestigingsplaats _____

Artikel 1 _____

1. De coöperatie draagt de naam: **Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhooon —
 U.A.** _____
2. Zij is gevestigd in de gemeente **Albrandswaard.** _____

Doel _____

Artikel 2 _____

1. De coöperatie heeft als doel de duurzame ontwikkeling, verwezenlijking, het —
 beheer en de instandhouding van het Buitenland van Rhooon met agrarische, —
 cultuur historische, natuur en recreatiedoelstellingen zoals vastgelegd in het —
 besluit van provinciale staten van de provincie Zuid-Holland van veertien _____
 september tweeduizend zestien (14-09-2016) en vertaald in het Streefbeeld. —

Daartoe koopt de coöperatie op basis van een ledenovereenkomst producten — en diensten in bij haar leden. De coöperatie sluit geen _____ verzekeringsovereenkomsten met de leden. _____

2. De coöperatie kan producten en diensten ook bij anderen inkopen dan de _____ leden. Dit mag echter niet in zodanige mate, dat de inkoop bij leden van _____ ondergeschikte betekenis is. _____
3. De coöperatie neemt besluiten met consent. Het consent beginsel is het geen- - bezwaar-beginsel. Leden geven na gestructureerde uitwisseling van _____ argumenten, beeldvorming en meningsvorming consent aan een voorstel als zij daar geen overwegend en beargumenteerd bezwaar tegen hebben. _____

Lidmaatschap _____

Artikel 3 _____

1. De coöperatie kent leden. Leden zijn rechtspersonen en natuurlijke personen, — die uit hoofde van de uitoefening van een onderneming staan ingeschreven in — het handelsregister van de Kamer van Koophandel en die al dan niet vanuit het gebied zelf, een actieve bijdrage leveren aan het realiseren van de doelen van — de coöperatie Buitenland van Rhooen. _____
2. Leden rechtspersonen zullen zo veel mogelijk door dezelfde natuurlijke _____ persoon vertegenwoordigd worden. _____
3. Leden zijn zij die zich schriftelijk als lid bij het bestuur hebben aangemeld en — door het bestuur als lid zijn toegelaten. Het bestuur geeft hiervan een _____ schriftelijke verklaring af aan het nieuwe lid en informeert de algemene _____ ledenvergadering over de toetreding van het nieuwe lid, waarna leden binnen — vier weken bezwaar kunnen maken bij de algemene ledenvergadering. Bij _____ afwijzing door het bestuur is beroep mogelijk bij de algemene _____ ledenvergadering. _____
4. Het lidmaatschap van rechtspersonen is overdraagbaar en kan via erfopvolging en/ of verkoop van een onderneming worden verkregen, mits de opvolger alle — rechten en plichten van het lid ten opzichte van de coöperatie overneemt. _____
5. Het lidmaatschap eindigt: _____
  - door de dood van het lid; _____
  - door opzegging door het lid; _____
  - door opzegging door de coöperatie; _____
  - door ontzetting; _____
  - in geval van een rechtspersoon: door ontbinding. _____
6. Opzegging van het lidmaatschap door het lid kan op elk moment schriftelijk aan het bestuur. Het bestuur bevestigt de ontvangst hiervan schriftelijk. _____
7. Opzegging van het lidmaatschap namens de coöperatie kan op elk moment — door het bestuur worden gedaan: _____
  - a. wanneer een lid ondanks verschillende schriftelijke aanmaningen _____ gedurende langere tijd niet (volledig) zijn verplichtingen aan de coöperatie — is nagekomen; _____
  - b. wanneer redelijkerwijs van de coöperatie niet kan worden gevegd het _____ lidmaatschap te laten voortduren; _____

- c. wanneer het lid gedurende twee jaar geen producten of diensten aan de coöperatie heeft geleverd. _____
De opzegging geschiedt steeds schriftelijk met opgave van de redenen. _____
8. Het bestuur van de coöperatie kan een lid alleen uit het lidmaatschap ontsetzen wanneer een lid in strijd met de statuten, reglementen of besluiten van de coöperatie handelt of wanneer het lid de coöperatie op onredelijke wijze benadeelt. Het bestuur zal het lid dan zo snel mogelijk informeren over het besluit, onder opgave van de redenen. Het lid kan vervolgens binnen één maand in beroep gaan bij de algemene ledenvergadering. De algemene ledenvergadering neemt dan een voor alle partijen bindend besluit. Gedurende de beroepstermijn en hangende het beroep is het lid geschorst. _____
9. Beëindiging van het lidmaatschap heeft tot gevolg dat de (eventuele) terbeschikkingstelling van onroerende zaken door de coöperatie aan het lid zal worden beëindigd, met inachtneming van de daartoe bij de terbeschikkingstelling overeengekomen afspraken en ongeacht de titel van die terbeschikkingstelling. _____
10. De coöperatie houdt een ledenregister bij dat in elk geval de naam, het adres en de woonplaats of vestigingsplaats van de leden bevat, en de datum waarop het lidmaatschap is begonnen. _____

Contributies _____

Artikel 4 _____

1. De algemene ledenvergadering kan een contributie vaststellen die ieder lid jaarlijks moet betalen. De hoogte van de contributie wordt vastgesteld uiterlijk één maand voor aanvang van het nieuwe boekjaar waarop de contributie betrekking heeft, of daarna enkel met instemming van alle leden. Als de algemene ledenvergadering hierover geen besluit neemt, blijft de oude contributie gehandhaafd. _____
2. Wanneer het lidmaatschap in de loop van het jaar start, wordt de contributie berekend naar rato van het aantal volle kalendermaanden van het lidmaatschap in dat jaar. _____
3. Wanneer het lidmaatschap in de loop van het boekjaar eindigt, blijft de contributie voor het gehele jaar door het lid verschuldigd, tenzij het bestuur anders beslist. _____
4. De algemene ledenvergadering kan een entreegeld vaststellen dat nieuwe leden bij aanvang van hun lidmaatschap moeten voldoen. _____
5. Behalve wat er in de statuten is bepaald kan de coöperatie door een besluit geen verdere verplichtingen stellen aan de leden om financieel of in natura bij te dragen. Wel kan de coöperatie eisen stellen aan de wijze waarop activiteiten in coöperatieverband moeten worden uitgevoerd. _____

Bestuur _____

Artikel 5 _____

1. Het bestuur wordt door de algemene ledenvergadering benoemd. Ook niet-leden kunnen als lid van het bestuur benoemd worden. _____
2. Het bestuur bestaat uit ten minste vier leden en beslist zelf over de taakverdeling. Bestuursleden worden benoemd voor drie (3) jaar en kunnen _____

- steeds herbenoemd worden. Bestuursleden kunnen te allen tijde door de _____ algemene ledenvergadering worden ontslagen. _____
3. Bestuursleden moeten bij aantreden in het bezit zijn van een actuele Verklaring Omtrent het Gedrag. _____
  4. In de samenstelling van het bestuur zijn portefeuilles voor de belangen Natuur, Recreatie, Cultuurhistorie en Agrarisch belegd. _____
  5. Het bestuur blijft bevoegd ook indien er vacatures in het bestuur zijn. Indien er geen bestuursleden meer zijn, is elk van de leden bevoegd een algemene _____ ledenvergadering uit te roepen om een nieuw bestuur te benoemen, met _____ inachtneming van de artikelen 8 en 9. _____
  6. Op de vergaderingen en de besluitvorming van het bestuur is het bepaalde in _____ de artikelen 8 en 9 van toepassing. _____
  7. Indien het bestuur nog door slechts één bestuurder wordt gevormd of indien _____ alle bestuurders een overeenkomst mee ondertekenen, wordt verondersteld _____ dat aan de handelingen van het bestuur een bestuursbesluit ten grondslag ligt.
  8. Leden van het bestuur zullen niet deelnemen aan beraadslagingen die _____ rechtstreeks hun belangen raken. _____

Vertegenwoordiging _____

Artikel 6 _____

1. Het bestuur vertegenwoordigt de coöperatie. De bevoegdheid tot _____ vertegenwoordiging komt toe aan twee gezamenlijk handelende bestuurders, _____ zijnde de voorzitter en de penningmeester. _____
2. Het bestuur is bevoegd tot het aangaan van verplichtingen en het doen van _____ uitgaven voor zover deze door de algemene ledenvergadering in de door haar _____ vastgestelde begroting zijn vastgelegd. Daarnaast is het bestuur bevoegd tot _____ het aangaan van verplichtingen waarvoor een of meer individuele leden zich _____ garant hebben gesteld, mits geregeld in de in artikel 2 lid 1 genoemde _____ ledenovereenkomst. De ledenvergadering kan te allen tijde nadere _____ toestemming verlenen. _____
3. In alle gevallen waarin de coöperatie een tegenstrijdig belang heeft met één of _____ meer bestuurders kan de algemene ledenvergadering één of meer personen _____ aanwijzen om de coöperatie te vertegenwoordigen. _____

Adviesraad _____

Artikel 7 _____

1. De coöperatie heeft een adviesraad. Leden van deze raad kunnen geen deel _____ uitmaken van het bestuur of lid zijn van de coöperatie. _____
2. De adviesraad heeft als doel de samenwerking van de coöperatie met indirect _____ belanghebbenden, belangenorganisaties en experts te versterken. Het is haar _____ taak om gevraagd en ongevraagd advies te geven aan het bestuur. _____
3. De adviesraad bestaat uit vijf natuurlijke personen die zich vanuit relevante _____ expertise richten naar de brede doelstelling van de coöperatie. _____
4. De leden van de raad worden door de algemene ledenvergadering benoemd _____ voor een periode van drie jaar en kunnen daarna opnieuw benoemd worden. _____
5. De adviesraad mag aanwezig zijn bij de algemene ledenvergadering en heeft _____ daar een raadgevende stem. _____

Algemene ledenvergaderingen _____

Artikel 8 _____

1. Algemene ledenvergaderingen worden ten minste eenmaal per jaar gehouden - of op verzoek van het bestuur. _____
2. Het bestuur roept de algemene ledenvergadering bij elkaar door een _____ schriftelijke of elektronische oproep aan de leden. _____
3. De oproep wordt ten minste veertien dagen voor de vergadering verstuurd en - bij de oproep worden de te behandelen onderwerpen en de locatie van de _____ vergadering vermeld. _____
4. Op gemotiveerd schriftelijk verzoek van ten minste drie leden is het bestuur _____ verplicht tot het bijeenroepen van een algemene ledenvergadering, te houden - binnen vier weken na indiening van het verzoek. Indien aan het verzoek binnen veertien dagen geen gevolg wordt gegeven, kunnen de verzoekers zelf de _____ algemene ledenvergadering bijeenroepen. De verzoekers kunnen dan ook _____ anderen dan bestuursleden belasten met de leiding van de vergadering en het - opstellen van de notulen. _____

Artikel 9 _____

1. Alle leden hebben toegang tot de algemene ledenvergadering. Het bestuur kan besluiten om ook anderen uit te nodigen. _____
2. Alle besluiten van de algemene ledenvergadering worden genomen met _____ consent van alle dan aanwezige leden. Indien er geen consent is voor een _____ voorstel of een verkiezing van leden voor een rol, taak of functie, dan wordt _____ besluitvorming over het onderwerp of de verkiezing drie weken uitgesteld. _____ Indien er in een tweede algemene ledenvergadering over het zelfde voorstel _____ geen consent gevonden wordt, neemt het bestuur een beslissing met ten _____ minste drie/vierde meerderheid. _____
3. De algemene ledenvergadering kan met consent besluiten om de besluit- _____ vorming over een specifiek onderwerp aan het bestuur of een deel van de _____ leden te delegeren. _____
4. Ieder lid kan een ander lid schriftelijk of elektronisch machtigen om hem/haar, - zonder last en ruggenspraak te vertegenwoordigen. Een lid kan ten hoogste _____ één ander lid vertegenwoordigen. _____
5. De algemene ledenvergaderingen worden voorgezeten door de voorzitter van - bestuur. Zijn geen bestuursleden aanwezig, dan voorziet de vergadering zelf in het voorzitterschap. _____
6. Van de algemene ledenvergadering worden notulen bijgehouden door een _____ door de voorzitter aangewezen persoon. Deze notulen worden in dezelfde of in de eerstvolgende algemene ledenvergadering vastgesteld en als blijk daarvan - door de voorzitter en de notulist van die vergadering ondertekend. _____
7. Een eenstemmig besluit van alle stemgerechtigde leden, ook al zijn zij niet in _____ vergadering bijeen, heeft, mits schriftelijk of elektronisch bevestigd voor een _____ gegeven termijn en met voorkennis van het bestuur genomen, dezelfde kracht - als een besluit van de algemene ledenvergadering. _____
8. Aan de algemene ledenvergadering komen in de coöperatie alle bevoegd- _____ heden toe, die niet door de wet of de statuten aan andere organen zijn _____

opgedragen. _____

Jaarrekening en winst _____

Artikel 10 _____

1. Het boekjaar van de coöperatie is gelijk aan het kalenderjaar. _____
2. Jaarlijks binnen vijf maanden na afloop van het boekjaar, behoudens _____ verlenging van deze termijn door de algemene ledenvergadering met ten _____ hoogste vijf maanden, maakt het bestuur een door een onafhankelijk _____ accountant gecontroleerde jaarrekening op en verstuurt deze aan de leden. _____ Ook maakt het bestuur een bestuursverslag. _____
3. Het bestuur zorgt dat het bestuursverslag en de opgemaakte jaarrekening met - onderliggende stukken, vanaf de oproep voor de algemene ledenvergadering - tot aan de vergadering, voor alle leden in te zien is op het kantoor van de _____ coöperatie en digitaal is toegestuurd. _____
4. De opgemaakte jaarrekening wordt ondertekend door de bestuursleden; _____ ontbreekt de ondertekening van een of meer van hen, dan wordt dat onder _____ opgaaf van reden vermeld. _____
5. De jaarrekening wordt vastgesteld tijdens een algemene ledenvergadering die - het bestuur uiterlijk een maand na het opmaken van de jaarrekening laat _____ plaatsvinden. Door vaststelling van de jaarrekening wordt niet automatisch _____ decharge verleend aan het bestuur, hiervoor is een apart besluit nodig. _____
6. Iedere verplichting van leden of oud-leden om in een tekort van de coöperatie - bij te dragen, is uitgesloten. Vanwege deze uitgesloten aansprakelijkheid zal de coöperatie steeds haar volledige naam gebruiken (inclusief de letters U.A.), _____ behalve waar het gaat om promotie uitingen. _____

Artikel 11 _____

1. De coöperatie mag geen winst onder haar leden of oprichters verdelen. _____
2. Eventuele winst wordt toegevoegd aan het vermogen van de coöperatie en kan worden ingezet voor het maatschappelijke doel van de coöperatie, verliezen - worden op het vermogen van de coöperatie in mindering gebracht. _____

Statutenwijziging _____

Artikel 12 _____

1. De algemene ledenvergadering kan de statuten van de coöperatie alleen _____ wijzigen, als dit bij de oproep van de vergadering al is geagendeerd. _____
2. De algemene ledenvergadering kan artikel 2 lid 1 van deze statuten alleen met instemming van de provincie Zuid Holland wijzigen. _____
3. De woordelijke tekst van de wijziging wordt ten minste veertien dagen voor de - vergadering aan de leden verstuurd en ter inzage gelegd op het kantoor van de coöperatie. _____
4. Voor een statutenwijziging is consent nodig van alle leden van de coöperatie. - Ieder lid moet in de gelegenheid gesteld worden om consent te geven. _____
5. De statutenwijziging treedt pas in werking nadat daarvan een notariële akte is - opgemaakt. Ieder van de bestuursleden is bevoegd om deze akte van _____ statutenwijziging te tekenen. _____
6. De bestuursleden zijn verplicht een authentiek afschrift van de akte van _____ statutenwijziging en een volledige doorlopende tekst van de statuten, zoals _____

deze na de wijziging luiden, te verstrekken aan het handelsregister. _____

Ontbinding en vereffening _____

Artikel 13 _____

1. De bepalingen in artikel 12 leden 1, 2 en 3 zijn ook van toepassing op een _____ besluit van de algemene ledenvergadering tot ontbinding van de coöperatie. _____
2. De algemene ledenvergadering stelt bij haar in het vorige lid bedoelde besluit — de bestemming vast voor het batig saldo, en wel zoveel mogelijk in _____ overeenstemming met het doel van de coöperatie. Het bestuur regelt de _____ vereffening. _____
3. Ook het opzeggen, overlijden of bij een rechtspersoon het ontbinden van het — laatste overgebleven lid leidt tot ontbinding van de coöperatie. (De vereffenaar — van) het laatst overgebleven lid zal dan de vereffening regelen. _____
4. De boeken en bescheiden van de ontbonden coöperatie moeten worden _____ bewaard gedurende zeven jaren na afloop van de vereffening. Bewaarder is — degene die door de vereffenaars als zodanig is aangewezen. _____

Reglementen _____

Artikel 14 _____

1. De algemene ledenvergadering kan een of meer reglementen vaststellen en — wijzigen, waarin onderwerpen worden geregeld waarin door deze statuten niet — of niet volledig wordt voorzien. _____
2. Een reglement mag geen bepalingen bevatten die strijdig zijn met de wet of — met deze statuten. _____
3. Op besluiten tot vaststelling en tot wijziging van een reglement zijn de _____ bepalingen van artikel 12 leden 1, 2 en 3 van gelijke toepassing. _____

Slotverklaring _____

Tenslotte verklaarde de comparante: _____

Als leden van de coöperatie treden toe: _____

1. Vereniging voor Natuur- en Landschapsbescherming voor Midden-IJsselmonde en Oude Maas "De Carnisse Grienden", statutair gevestigd te Rhoon en aldaar - kantoorhoudende aan de Goudenregen 4 (postcode 3161 CL), ingeschreven in - het register van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, onder dossiernummer 40342365; Vereniging voor natuur- en landschapsbescherming voor Midden- — IJsselmonde en Oude Maas "De Carnisse Grienden"; _____
2. de vennootschap onder firma: **de Buytenhof VOF**, statutair gevestigd te _____ Rhoon, kantoorhoudende te 3161 EW Rhoon, Rijsdijk 98, ingeschreven in het — register van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, onder dossiernummer — 24382619; _____
3. de eenmanszaak: _____ statutair gevestigd te Rhoon, kantoorhoudende te _____ ingeschreven in het register van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, onder dossiernummer 24454839; _____
4. de maatschap: _____, statutair gevestigd te Rhoon, _____ kantoorhoudende te _____ ingeschreven in het _____ register van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, onder dossiernummer — 24459264. _____

Als eerste bestuurslid en voorzitter wordt benoemd: _____

geboren te Gegevens verwij... op zestien februari negentienhonderd achtenveertig, _____
wonende te Gegevens verwijderd door KvK gehuwd. _____

Slot _____

Deze akte is verleden te Lelystad op de datum in het hoofd van deze akte vermeld.
De comparante is mij, notaris, bekend. De zakelijke inhoud van de akte is aan haar
opgegeven en toegelicht. De comparante heeft verklaard op volledige voorlezing —
van de akte geen prijs te stellen, van de inhoud van de akte te hebben kennis _____
genomen en daarmee in te stemmen. _____

Deze akte is beperkt voorgelezen en onmiddellijk daarna ondertekend, eerst door —
de comparante en vervolgens door mij, notaris, om vijftien uur en zesentwintig _____
minuten (15:26). _____

(Volgt ondertekening door comparante en notaris)

UITGEGEVEN VOOR AFSCHRIFT

Gegevens verwijderd door KvK

Verwerkingsverslag

Bijgaande document is elektronisch ontvangen bij de Kamer van Koophandel op 29-06-2018 16:30 van [REDACTED]
[REDACTED] in diens hoedanigheid als Notaris

Op het document is een elektronische handtekening aangetroffen die gecontroleerd en correct is bevonden op 29-06-2018 16:30 door de Kvk GX-Handtekeningservice.

Het bijbehorende digitale certificaat waarmee de handtekening is gezet is gecontroleerd en geldig en als niet-ingetrokken bevonden ten tijde van ondertekening.

De controle heeft plaatsgevonden op 29-06-2018 16:30 door de Kvk GX-Certificaatvalidatieservice.

Certificaat details van [REDACTED]

T = Notaris

SERIALNUMBER = 309050

C = NL

O = [REDACTED]

CN = [REDACTED]

Met serienummer

3d6c379054d9cee5b6454628e9fd90ac

Uitgegeven door

C = NL

O = KPN Corporate Market BV

CN = KPN Corporate Market CSP Organisatie CA - G2

Over Ecorys

Ecorys is een toonaangevend internationaal onderzoeks- en adviesbureau dat zich richt op de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen. Door middel van uitstekend, op onderzoek gebaseerd advies, helpen wij publieke en private klanten bij het maken en uitvoeren van gefundeerde beslissingen die leiden tot een betere samenleving. Wij helpen opdrachtgevers met grondige analyses, inspirerende ideeën en praktische oplossingen voor complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken.

Onze bedrijfsgeschiedenis begon in 1929, toen een aantal Nederlandse zakenlieden van wat nu beter bekend is als de Erasmus Universiteit, het Nederlands Economisch Instituut (NEI) oprichtten. Het doel van dit gerenommeerde instituut was om een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en de wereld van economisch onderzoek. Het NEI is in 2000 uitgegroeid tot Ecorys.

Door de jaren heen heeft Ecorys zich verspreid over de wereld met kantoren in Europa, Afrika, het Midden-Oosten en Azië. Wij werven personeel met verschillende culturele achtergronden en expertises, omdat wij ervan overtuigd zijn dat mensen met uiteenlopende eigenschappen een meerwaarde kunnen bieden voor ons bedrijf en onze klanten.

Ecorys excelleert in zeven werkgebieden:

- Economic growth;
- Social policy;
- Natural resources;
- Regions & Cities;
- Transport & Infrastructure;
- Public sector reform;
- Security & Justice.

Ecorys biedt een duidelijk aanbod aan producten en diensten:

- voorbereiding en formulering van beleid;
- programmamanagement;
- communicatie;
- capaciteitsopbouw (overheden);
- monitoring en evaluatie.

Wij hechten waarde aan onze onafhankelijkheid, onze integriteit en onze partners. Ecorys geeft om het milieu en heeft een actief maatschappelijk verantwoord ondernemingsbeleid, gericht op meerwaarde voor de samenleving en de markt. Ecorys is in het bezit van een ISO14001-certificaat dat wordt ondersteund door al onze medewerkers.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas